



Fylkesmennene i  
Hordaland, Buskerud  
og Telemark

# Vurdering av dagens forvaltningsmodell for Hardangervidda nasjonalpark og framlegg til ny modell





<b>Ansvarlig institusjon:</b> Fylkesmannen i Hordaland, miljøvern- og klimaavdelinga	<b>Rapport nr:</b> MVA-rapport 2018-03
<b>Tittel:</b> Vurdering av dagens forvaltingsmodell for Hardangervidda nasjonalpark og framlegg til ny modell.	<b>ISBN:</b> 978-82-8060-112-4
<b>Forfattarar:</b> Stein Byrkjeland, Kjell Kvingedal og Øistein Aasland	<b>Dato:</b> 25.9.2018
<b>Samandrag:</b> <p>Hardangervidda nasjonalpark er i dag den einaste norske nasjonalparken som ikkje er forvalta av eit nasjonalparkstyre. Bakgrunnen er at 4 av dei 9 vertskommunane her valde å takke nei då tilbodet om å gå inn i denne ordninga kom frå Miljøverndepartementet i desember 2009. Hardangervidda nasjonalpark vert i staden forvalta av tre fylkesvise tilsynsutval og tre fylkesmenn. Ordførarutvalet for Hardangervidda oppmoda i 2015 fylkesmennene om å evaluere den eksisterande ordninga. Denne rapporten presenterer resultatane frå denne evalueringa. Fylkesmennene har også fått i oppdrag av Klima- og miljødepartementet om å vurdere om det er grunnlag for å gå over til same forvaltingsmodell som andre norske nasjonalparker no (seinare omtalt som standard forvaltingsmodell).</p> <p>Evalueringa konkluderer med at dagens forvaltingsmodell fungerer, dersom ein utelukkande vurderer korleis søknadar om dispensasjon frå verneforskrifta vert handterte. Arbeidsdelinga mellom tilsynsutval og fylkesmenn fungerer også bra sjølv om regimet kan vere vanskeleg å få oversyn over for utanforståande, samhandlinga er god og forvaltingsinstansane utfyller kvarandre. Det er visse regionale skilnader i praktiseringa av regelverket, men desse er i stor grad forårsaka av ulik historisk bruk og eigedomsstruktur. Det er like fullt eit faktum at forvaltninga av denne nasjonalparken er prega av fragmentering og stor mangel på kapasitet, som igjen har si årsak i avgrensa økonomiske ressursar. Hardangervidda kan bli tilført auka økonomiske ressursar frå staten på nivå med andre nasjonalparker, men då er det ein føresetnad at standard forvaltingsmodell vert innført også her.</p> <p>Rapporten konkluderer såleis med ei tilråding om at standard forvaltingsmodell for norske nasjonalparker vert den framtidige forvaltingsmodellen også for Hardangervidda. Det inneberer mellom anna at fylkesmennene trer til sides i forvaltninga, og tilsynsutvala vert oppløyste. I staden får ein eit nasjonalparkstyre med ein representant frå kvar vertskommune, og tilsvarende ein representant frå kvar fylkeskommune. Det kan bli aktuelt å ta med ein representant kvar frå Hardangervidda grunneigarsamskipnad og Fjellstyra for Hardangervidda, slik at eigarar og brukarar vert direkte representerte, men i utgangspunktet rår fylkesmennene til at dette vert eit reint politisk styre. Fylkesmennene rår til at det vert oppretta eit sekretariat med minst tre statleg tilsette nasjonalparkforvaltarar — ein i kvart fylke — og at det dessutan vert etablert rådgjevande utval i kvart fylke, mellom anna for å sikre at forvaltingsapparatet har god tilgang på lokal kunnskap.</p> <p>Ordninga kan berre innførast om vertskommunane gir tilslutning til framlegget.</p>	
<b>Referanse:</b> Fylkesmannen i Hordaland, Buskerud og Telemark 2018. Vurdering av dagens forvaltingsmodell for Hardangervidda nasjonalpark. Med framlegg til ny modell.. — <i>Fylkesmannen i Hordaland, MVA-rapport 2018-03: 1-20 + vedlegg.</i>	
<b>Emneord:</b> Hardangervidda, nasjonalpark, forvaltning, nasjonalparkstyre, tilsynsutval, Hardangerjøkulen/Skaupsjøen landskapsvern-område, Møsvatn Austfjell landskapsvern-område	

# INNHALD

Samandrag.....	1
1. Bakgrunn for rapporten.....	2
2. Forvaltingsmodellen for Hardangervidda nasjonalpark — historisk perspektiv.....	3
3. Forvaltingsmodellen for Hardangervidda nasjonalpark i dag.....	5
3.1. Miljødirektoratet.....	5
3.2. Fylkesmennene.....	5
3.3. Tilsynsutvala.....	6
3.4. Kommunane.....	8
3.5. Andre organ.....	9
3.5.1. Villreinutvalet.....	9
3.5.2. Fjellstyra på Hardangervidda.....	9
3.5.3. Hardangervidda grunneigarsamskipnad.....	9
4. Organisering av andre nasjonalparker.....	10
4.1. Dovrefjell-området.....	11
4.2. Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane landskapsvernområde.....	11
4.3. Breheimen nasjonalpark.....	12
5. Forvaltning av ein nasjonalpark — kva oppgåver inneberer det?.....	13
6. Evaluering av dagens utøving av mynde i forvaltinga på Hardangervidda.....	17
7. Forslag til endring av forvaltinga.....	19
Vedlegg I. Samanfating av svar frå tilsynsutvala.....	22
Vedlegg II. Andre forslag til ny forvaltingsmodell.....	29

## Samandrag

Fram til 2010 var Hardangervidda den nasjonalparken i Noreg som hadde størst omfang av lokal forvaltning. Etter dette tidsskiljet er det den nasjonalparken som har minst. Dette skuldast at Miljøverndepartementet hausten 2009 inviterte alle vertskommunane for norske nasjonalparker til å ta over forvaltingsregimet fullt og heilt, under føresetnad av at dette vart gjort gjennom eigne nasjonalparkstyre, på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Fire av dei ni vertskommunane kring Hardangervidda meinte den gongen at ei slik ordning ikkje var tenleg for Hardangervidda, og kommunane har ikkje teke initiativ til å revidere standpunktet sidan. Hardangervidda er i dag den einaste norske nasjonalparken som ikkje har slikt nasjonalparkstyre.

I staden har vi her halde fram med den opphavlege forvaltingsmodellen, med ei ansvarsdeling mellom fylkesvise tilsynsutval og dei tre involverte fylkesmennene. Det er ei ordning som fungerer til dagleg, men fleirtalet av tilsynsutvala har heile tida meint at ordninga er underfinansiert frå staten si side. Ei moderne nasjonalparkforvaltning — med utvikling av bevaringsmål, besøksstrategi, gjennomføring av tiltak, handtering av nye og raskt veksande bruksformer og mykje anna — krev ekstra ressursar til forvaltninga, og dette maktar vi ikkje ta så mykje del i med dagens ressurstilgang. Signalet frå overordna miljøvernstyresmakt er at Hardangervidda kan få ressursar på nivå med andre nasjonalparker, men føresetnaden er at standard forvaltingsmodell vert etablert også her.

Med bakgrunn i dette tok Fylkesmennene i Hordaland, Buskerud og Telemark i 2015 initiativ til å sjå på om synspunkta hadde endra seg i slik grad at det kunne vere grunnlag for på innføre standard forvaltingsmodell i ettertid her. Spørsmål ved dagens praktisering vart teke opp med Ordførarutvalet for Hardangervidda etter initiativ frå Hardangervidda grunneigarsamskipnad, som ga Fylkesmannen i Hordaland eit oppdrag om å evaluere den eksisterande forvaltingsmodellen. Denne rapporten er fylkesmennene sitt svar på den oppmodinga.

Vår konklusjon er at dagens ordning fungerer når det gjeld handtering av søknadar om dispensasjon frå verneforskrifta, som det er mange av. Den er likevel fragmentert, lite oversiktleg og mangelfullt koordinert. Den er dertil klart mangelfull for mange andre oppgåver som ligg naturleg til ei nasjonalparkforvaltning i dag, noko som mest av alt skuldast mangel på kapasitet, som igjen er eit resultat av for små økonomiske ressursar. Tilsynsutvala og vertskommunane meiner at dei statlege overføringane i utgangspunktet er for små, og fylkesmennene har ikkje ekstra ressursar til desse oppgåvene i det heile. Der vert engasjementet på Hardangervidda fullt ut belasta driftsbudsjettet til kvart embete, og påverkar såleis innsatsen på andre område der.

Fylkesmennene sitt klåre råd er at dei ni vertskommunane kvar for seg vurderer spørsmålet om å slutte seg til standard forvaltingsmodell på ny, med utgangspunkt i det som kjem fram i denne rapporten. Vi ser utfordringane ved at vidda er stor og at det vert krevjande for eit samla styre å kunne treffast ofte nok, men dei har funne gode løysingar på slike utfordringar andre stader. Hardangervidda er rett nok spesiell, men det kan ein også med rette hevde for fleire andre nasjonalparker.

Fylkesmennene rår til standard forvaltingsmodell, med nokre justeringar for å sikre at lokalkunnskap og erfaringsbasert kunnskap vert godt tilgjengeleg for den lokale forvaltninga. Det inneberer eit forvaltingsstyre med ein representant frå kvar av dei ni vertskommunane, og ein representant frå kvar fylkeskommune. Styret kan — dersom vertskommunane ønskjer dette — supplerast med representasjon frå grunneigarsida, med ein representant frå Hardangervidda grunneigarsamskipnad og ein frå Fjellstyra på Hardangervidda. Dette vert eit forvaltingsstyre med 12-14 representantar, med personlege vararepresentantar.

I tillegg meiner vi det kan vere eitt rådgjevande utval i kvart fylke, i staden for eitt samla rådgjevande utval for heile nasjonalparken, slik vanleg praksis er. Samansetjinga av desse utvala må kunne diskuteras, men det avgjerande er at relevant lokalkunnskap om geografi, naturtilhøve og brukarinteresser er godt representert her.

Forvaltingsordninga må ha eit sekretariat med minst 3 nasjonalparkforvaltarar, som må arbeide godt i lag, men vanskeleg kan samlokaliseras. Vi ser for oss ein forvaltar i Øvre Eidfjord, ein på Skinnarbu og ein i Buskerud — anten i Nore og Uvdal eller på Geilo.

Standard forvaltingsmodell etter dette oppsettet vil bli noko annleis enn i dag, men røynsleane frå andre nasjonalparker tilseier ikkje at det vil føre til ekstra ulempe for brukarane. Tvert om bør ekstra kapasitet gagne også desse. Det vert ei noko dyrare ordning, som staten må finansiere. Det viktigaste er at det resulterer i ei betre og meir komplett forvaltning, til gagn for både naturmangfaldet og dei talrike brukarane. Det fortener heilt klart eit område som Hardangervidda!

### «Standard forvaltingsmodell»

Dette omgrepet er nytta fleire stader i denne rapporten. Standard forvaltingsmodell er strukturen og styringsdokumenta som gjeld for alle norske nasjonalparker i dag, med Hardangervidda nasjonalpark som einaste unntak.

# 1. Bakgrunn for rapporten

I desember 2009 inviterte Miljøverndepartementet vertskommunane i norske nasjonalparker til å overta forvaltninga av nasjonalparkane ved å opprette interkommunale nasjonalparkstyre. Endringa ville ikkje berre gjere forvaltninga av desse verneområda lokalt styrt, men ville også tilføre forvaltninga vesentleg større økonomiske ressursar.

I dag har alle nasjonalparker i fastlands-Noreg gått inn på denne ordninga, men unnatak av Hardangervidda. 5 av dei aktuelle kommunane kring Hardangervidda — Ulvik, Hol, Rollag, Vinje og Tinn — var positive til framlegget frå 2009. Dei andre 4 — Eidfjord, Ullensvang, Odda og Nore og Uvdal — var i varierende grad kritiske. Alle kommunane var godt nøgde med den forvaltningsordninga ein hadde for Hardangervidda, og kunne ikkje sjå at den standard forvaltningsmodellen som departementet ville innføre var betre. Dei kritiske kommunane meinte at modellen var for ambisiøs for eit område som Hardangervidda, og dei kunne i alle fall ikkje gå inn for framlegget utan ei spesifikk utgreiing.

I sak 3/2015 i møte i Ordførarutvalet på Geilo 13. mai 2015 vart følgjande vedtak fatta;

*Leder av ordførarutvalget orienterte om henvendelse fra HG v/Johan Vaa. Det var på forhånd bedt om tilbakemelding pr e-post dersom utvalget ønsket en gjennomgang/presentasjon av bakgrunn for saken fra HG i møtet. Slik tilbakemelding var ikke mottatt. Utvalget ønsket HG v/Johan Vaa tilstede for å kunne svare på evt spørsmål, og Vaa deltok i møtet under drøfting av saken.*

*Ordførarutvalget ser det hensiktsmessig å gjennomføre en evaluering av dagens forvaltningsmodell. Det er ulike erfaringer med modellen slik den fungerer pr dd, og det er tydelige forskjeller på opplevd praksis. Dette signaliseres spesielt fra Telemarks-kommunene. Gjennomgående for alle kommuner/fylker er at det overføres for lite midler, og at samtlige utvalg har en svært anstrengt økonomi som ikke gir rom for nødvendige tiltak. Utvalgets leder tar kontakt med fylkesmannen i Hordaland som har sagt seg villig til å koordinere en slik evaluering. En ber om at det sees særskilt på den praksis som utøves, og den økonomiske situasjonen.*

Fylkesmannen sa seg før møtet villig til å gjennomføre ei slik evaluering. Dette dokumentet kan også sjåast på som ei utgreiing slik fleire av vertskommunane etterlyste i 2010. I embetsoppdraget for 2018 til dei 3 aktuelle fylkesmennene er følgjande oppdrag formulert:

*I 2018 skal fylkesmannen starte en dialogprosess med berørte kommuner for å sonde muligheten for å innføre den ordinære forvaltningsmodellen for nasjonalparker på Hardangervidda med et felles nasjonalparkstyre og etablering av to forvaltningsknutepunkt; ett på østsiden og ett på vestsiden av Hardangervidda. Frist: 31.12.2018.*

*Hardangervidda representerer noko av den flottaste og mest verdfulle fjellnaturen som finst i Noreg. Like fullt er forvaltninga av nasjonalparken kraftig underfinansiert. Det ligg neppe ein skatt ved foten av regnbogen sjølv om ein i framtida går over til standard forvaltningsmodell, men ei slik endring vil i alle fall utløyse meir ressursar til forvaltninga. Motivet er frå Bakkatjørna, Nore og Uvdal 27. juli 2012. Foto: Stein Byrkjeland.*



## 2. Forvaltingsmodellen for Hardangervidda nasjonalpark — historisk perspektiv

Hardangervidda nasjonalpark med 2 tilhøyrande landskapsvernområde vart oppretta ved kongeleg resolusjon av 10. april 1981, og vernevedtaket vart gjort gjeldande frå 1. juni dette året. Dette var utan sidestykke den største nasjonalparken i Noreg (noko den er enno), og utmerkte seg den gongen ved å ha vesentlege areal i privat eige. Ettersom også bruksinteressene var og er mange, store og til dels også hevdvunne, var det naturleg å tenkje seg ein noko annan forvaltingsmodell for denne nasjonalparken. Nasjonalparkar på 1980-talet var utan unnatak forvalta av fylkesmannen i det aktuelle fylket. På Hardangervidda vart det fremja sterke krav om lokal forvaltning, og dette ønsket vart i stor grad innfridd — rett nok etter lang diskusjon.

I dag er lokal forvaltning av nasjonalparkane regelen i Noreg. Det skjer gjennom eigne forvaltingsstyre, oppnemnde av Miljødirektoratet etter innspel frå dei respektive kommunane. Med eitt unnatak har alle norske nasjonalparkar eigne nasjonalparkstyre i dag. Unnataket er paradoksalt nok nettopp Hardangervidda. Den nasjonalparken som i si tid hadde mest lokal påverknad på forvaltninga av verneforskrifta er no den som har minst. Det skuldast at dei involverte kommunane er nøgde med den ordninga dei har, og så langt ikkje ser trong for endring.

### 1981 til 2002: Tilsynsutval i kvar kommune

Frå starten var forvaltninga av verneområda delt på to nivå: Løyve om motorferdsle og ein del mindre byggetiltak vart handsama av kommunale tilsynsutval, medan resten av forvaltninga vart underlagt Direktoratet for statens skoger v/ Vestlandet forvaltning. Det var eitt tilsynsutval i kvar av dei 7 kommunane som har areal i nasjonalparken. Desse tilsynsutvala var statlege utval oppnemnt av Miljøverndepartementet, men der kommunen hadde gjort framlegg om kven som skulle vere medlemmer. Rollag kommune har ikkje areal i nasjonalparken, men har bruksrettar i ein statsallmenning og var såleis representert i tilsynsutvalet i Nore og Uvdal. Ulvik kommune har berre areal i eit landskapsvernområde. Her er det ikkje særskilte reglar om motorferdsle, så Ulvik hadde difor ikkje eige tilsynsutval.

Mykje av areala i verneområda på Hardangervidda er statsallmenning. Her forvaltar fjellstyra bruksrettane, medan staten v/ Direktoratet for statens skoger (no Statskog) er grunneigar. Vestlandet forvaltning av Direktoratet for statens skoger hadde administrative grenser som omfatta heile Hardangervidda. Det var såleis naturleg å legge vesentlege delar av forvaltninga til denne instansen, i staden for å fordele dette på 3 fylkesmannsembete. Vestlandet forvaltning hadde eitt fullt årsverk til forvaltning av desse verneområda den gongen. Innlemma i dette årsverket var også sekretariatsfunksjonen for Rådet for Hardangervidda, Oppsynsutvalet for Hardangervidda og Hardangervidda villreinutval. Denne funksjonen var på mange måtar den første «nasjonalparkforvaltaren» i landet, sjølv om dette ikkje var den offisielle nemninga.

Rådet for Hardangervidda var eit statleg oppnemnt råd med representantar frå forvaltninga, grunneigarsida, kommunane og organisasjonar. Dei var i alt kring 18 medlemmer, og hadde eitt årleg møte. Rådet forvalta ikkje delar av verneforskrifta, men var heimla i denne. Rådet hadde utelukkande ein rådgjevande funksjon, og skulle medverke til å dempe eventuelle konflikter.

### 1996: Fylkesmennene fekk ansvar

Forvaltingsansvaret som Direktoratet for statens skoger (DSS) hadde hatt sidan 1981 vart i 1996 overført til Fylkesmennene i Hordaland, Buskerud og Telemark. Fylkesmannen i Hordaland vart oppnemnt som koordineringsinstans for dei tre fylkesmennene, herunder budsjettansvar for tiltak i verneområda i statleg regi. Tilsvarende vart Fylkesmannen i Buskerud koordinerande fylkesmann for villreinforvaltninga.

DSS sine arkiv for Hardangervidda vart samstundes overført til Fylkesmannen i Hordaland.

### 2002: Ny verneforskrift

I 2002 vart verneforskrifta for Hardangervidda nasjonalpark revidert, og dette gav nokre endringar i forvaltingsmodellen. Det førte mellom anna til at Rådet for Hardangervidda vart

### Verneforskrift og forvaltingsplan

*Dei sentrale styringsdokumenta for Hardangervidda nasjonalpark er verneforskrifta (vedteken 1981, revidert 2002) og forvaltingsplanen frå 2011. Verneforskrifta presiserer kva instans som er forvaltingsmynde for spesifikke punkt i forskrifta, og må teknisk justerast der forvaltingsorganet er nemnt derom forvaltingsregimet vert endra til standard modell. Utover dette vil ikkje ei slik omlegging føre til endringar i desse dokumenta. Om delar av regelverket skal endrast på sikt, krevjer dette ein eigen og uavhengig prosess uansett kva forvaltingsregime ein har.*

### Besøksstrategi for nasjonalparken

*Parallelt med at denne rapporten er blitt utarbeidd, har det også pågått eit arbeid med å lage besøksstrategi for verneområda på Hardangervidda. Eit utkast til rapport er motteke frå konsulenten, men må justerast noko før det vert sendt til høyring. Besøksstrategiar vert for tida utarbeidd for alle norske nasjonalparkar. Strategien er tenkt som eit vedlegg til forvaltingsplanen når den er ferdig godkjend.*



lagt ned. Vidare vart det slutt på eitt tilsynsutval i kvar kommune. I staden vart det oppretta eitt tilsynsutval i kvart fylke, med Ullensvang, Tinn og Nore og Uvdal som vertskommunar. Tilsynsutvala fekk også overført nokre typar byggesaker som DSS tidlegare hadde handsama. Tilsynsutvala vert finansiert ved årleg løyving frå Miljødirektoratet, men heilt frå starten har det frå fleire utval vore hevda at desse løyvingane har vore for små i høve til behova.

### Oppsynsordninga

*Hardangervidda er internasjonalt kjend ved at 25% av den europeiske villreinstamma har vidda som leveområde. Ein høgt akta kvalitet er også potensialet for fjellvandring og naturoppleving. Ein annan viktig, men ofte lite påakta, kvalitet er at vidda er eit gedigent ferskvassereservoar. Mykje nedbør og det flate landskapet gjer at vatn finst mest «overalt» og vert verande lenge i systemet. Når berggrunnen også mange stader er rik, vert vasskvaliteten særst god. Dei akvatiske økosystema så høgt til fjells er relativt enkle, men er særst viktige og danner grunnlaget for mykje av det biologiske mangfaldet som finst på Hardangervidda. Foto: Stein Byrkjeland.*

Frå starten av var oppsynet organisert gjennom Oppsynsutvalet for Hardangervidda. Denne instansen vart finansiert av Direktoratet for naturforvaltning saman med rettshavarane i desse fjellområda, altså Samarbeidsrådet for Fjellstyra på Hardangervidda (SFH) og Hardangervidda Grunneigarsamskipnad (HG). Også Direktoratet for statens skoger bidrog med finansiering. Oppsynsutvalet var arbeidsgjevar for oppsynspersonellet i desse fjellområda, og DSS var sekretariat gjennom Vestlandet forvaltning.

I 1995 vart Statens naturoppsyn (SNO) oppretta, og frå 1998 av vart denne instansen etablert på Hardangervidda. Då vart 4 fulltids oppsynsmenn overført frå Oppsynsutvalet til SNO. Oppsynsutvalet organiserte framleis resten av oppsynet, då ved deltidstilsette. Over tid har SNO sin stab blitt redusert frå 4 årsverk til 2, medan Oppsynsutvalet er erstatta med Hardangervidda Fjelloppsyn (HF). HF er i utgangspunktet rettshavarane sitt oppsyn. Det har mykje av si finansiering frå desse, men SNO kjøper også mange tenester frå HF.

I dag er SNO sin innsats på Hardangervidda sterkast representert aust på vidda. Etter at ei oppsynsstilling som var lokalisert i Øvre Eidfjord vart fjerna, er SNO sitt engasjement vest på vidda sterkt redusert. Oppsynsstillinga som er knytt til Folgefonna nasjonalpark har dei siste åra også fått tillagt noko oppsyn på Hardangervidda i arbeidsinstruksen.





## 3. Forvaltningsmodellen for Hardangervidda nasjonalpark i dag

### 3.1. Miljødirektoratet

Miljødirektoratet har det overordna faglege ansvaret for forvaltinga av norske nasjonalparkar, også Hardangervidda. Dei fattar ikkje vedtak direkte etter verneforskrifta, men er klageorgan for vedtak som er fatta av fylkesmenn og tilsynsutval. Direktoratet har også ein sentral finansieringsrolle, ettersom driftsmidlane til tilsynsutvala og tiltaksmidlar i verneområda vert løyvt herifrå. Det same gjeld statlege løyvingar til villreinforvaltinga. Også i andre norske nasjonalparkar går driftsmidlane til nasjonalparkstyra gjennom Miljødirektoratet. Miljødirektoratet har dessutan tilsynsfunksjonen i verneområda, ved at Statens naturoppsyn er ei avdeling i direktoratet.

- *Statens naturoppsyn* (SNO) er tilsynsorganet for verneområda, og elles etter naturmangfaldlova og andre lovverk som er spesifisert i Lov om statlig naturoppsyn. Dei tilsette som har ansvar for Hardangervidda har Miljødirektoratet som arbeidsgjevar, og har tilknytning til forvaltingsknutepunkt i dei tre aktuelle fylka.
- *Hardangervidda fjelloppsyn* er i utgangspunktet eit privatrettsleg oppsynsorgan, administrert av fjellstyra på Hardangervidda og Hardangervidda grunneigarsamskipnad. Dei har like fullt mange offentlege oppgåver også som supplerer SNO sin innsats, ved eit omfattande tenestekjøp frå SNO.

Oppsyn	Tilsyn H-vidda NP. Skjøtsel, rovvilt, motorferdsle	Oppsyn reinsjakt i villreinområdet	Sum timeverk	Tal kontrollar og info	Tal anmeldte og åtvaringar
SNO	640	840	1480	132+602	1+2
Hardangervidda fjelloppsyn	697	1055	1752	268-438	2+6
Politiet		273	273	17+158	
<b>Sum</b>	<b>1337</b>	<b>2168</b>	<b>3505</b>	<b>417+1198</b>	<b>3+8</b>

**Tabell 1.** Utførte timeverk og reaksjonar i Hardangervidda nasjonalpark 2017. 62% av oppsynsinnsatsen som Miljødirektoratet finansierer er relatert til villreinjakta.

### 3.2 Fylkesmennene

Fylkesmennene har forvaltningsmynde for dei punkta i vernereglane som ikkje vert forvalta av tilsynsutvala. Både tilsynsutvala og fylkesmennene har forvaltningsmynde etter pkt. 4.3.2 og 4.4 i nasjonalparkforskrifta.

Fylkesmennene har fordelt oppgåver ved at Fylkesmannen i Hordaland er ansvarleg for å koordinere arbeidet mellom forvaltningsorgana over fylkesgrensene og utarbeide årsmelding for verneområda, og har også hatt ansvaret for å revidere forvaltningsplanen for verneområda.

Fylkesmannen i Buskerud har hovudansvaret for villreinforvaltinga i Hardangervidda villreinområde og er rådgjevar for Villreinnemnda for Hardangerviddaområdet, som er eit regionalt viltorgan etter viltlova.

Hordaland fylkeskommune sin kulturseksjon har hatt ansvaret for kulturminnearbeidet for dei tre fylkeskommunane under arbeidet med forvaltningsplanen.

Arbeidsdelinga mellom fylkesmennene kan endre seg over tid.

Det er lagt til grunn at Fylkesmannen for kvart fylke utarbeider rutinar for samarbeid med kulturseksjonen i fylkeskommunen om kulturminnesaker i verneområda.

**Tabell 2.** Saksomfang hos fylkesmennene i 2014, 2015 og 2016.

Fylkesmannen i Hordaland	2014	Hardangervidda NP; 12 saker (9 byggjesaker og 3 organisert ferdsel) Skaupsjøen/Hardangerjøkulen LVO; 2 saker (1 byggjesak og 1 organisert ferdsel)
	2015	Hardangervidda NP; 7 saker (6 byggjesaker og 1 utgraving av kulturminne) Skaupsjøen/Hardangerjøkulen LVO; 0 saker
	2016	Hardangervidda NP; 6 saker (3 byggjesaker og 3 organisert ferdsel) Skaupsjøen/Hardangerjøkulen LVO; 4 saker (3 saker i samband med forskning og 1 merking av ny skiløype)
Fylkesmannen i Buskerud	2014	Hardangervidda NP; 9 saker (4 byggjesaker, 4 restaurering av sleper og 1 organisert ferdsel) Skaupsjøen/Hardangerjøkulen LVO; 3 saker (2 byggjesaker og 1 organisert ferdsel)
	2015	Hardangervidda NP; 4 saker (1 byggjesak, 1 forskning, 1 restaurering av elveutløp og 1 organisert ferdsel) Skaupsjøen/Hardangerjøkulen LVO; 0 saker
	2016	Hardangervidda NP; 4 saker (1 forskning, 1 omlegging av løype og 2 organisert ferdsel) Skaupsjøen/Hardangerjøkulen LVO; 5 saker (2 byggesaker, 1 forskning og 2 organisert ferdsel)
Fylkesmannen i Telemark	2014	Hardangervidda NP; 1 sak (1 organisert ferdsel) Møsvatn Austfjell LVO; 0 saker
	2015	Hardangervidda NP; 3 saker (1 byggjesak og 1 forskning og 1 organisert ferdsel) Møsvatn Austfjell LVO; 3 saker (3 byggjesaker)
	2016	Hardangervidda NP; 3 saker (2 byggjesaker og 1 forskning) Møsvatn Austfjell LVO; 2 saker (2 forskning)

### 3.2. Tilsynsutvala

Tilsynsutvala for Hardangervidda vart oppretta slik dei er i dag i 1997. I kvart fylke skal det veljast eit tilsynsutval for nasjonalparken med 5, 7 eller 9 personar. Kommunestyret i kvar kommune som har areal i nasjonalparken, skal for kvar valperiode peike ut personar med vararepresentantar som kan ivareta dei ulike interessene som er knytt til forvaltninga av nasjonalparken. Utvala skal oppnemnast av Miljødirektoratet, som bør sjå til at det i kvart fylke er minst eit medlem valt inn i lokalt fjellstyre, eller som er privat grunneigar i verneområdet.

Utvalet vel sjølv leiar og oppnemner eigen sekretær. Alle saker som skal handsamast i utvalet skal på førehand sendast til sekretæren.

Tilsynsutvalet skal følgje med i utviklinga i sin del av verneområda, og gje råd og uttale i saker som vedkjem forvaltninga av denne, m.a. prinsipielle saker som vert handsama av Fylkesmannen. Tilsynsutvalet gjer vedtak i saker som først og fremst vedkjem motorisert ferdsle og i søknader om ombygging og mindre tilbygg.

Tilsynsutvalet er forvaltningsstyresmakt for følgjande punkt i dei tre verneforskriftene, jf. brev frå DN av 7.6.2002:

- Nasjonalparken: pkt. 4.1.3 a, b og c, 4.3.2, 4.4, 4.6.3 og § 48 i naturmangfaldlova avgrensa til motorisert ferdsle (gamle § 5 i verneforskrifta)
- Landskapsvernområda: pkt. 4.1.3 a, b og c

Fylkesmannen har møte- og talerett på utvalsmøta, men denne vert sjeldan nytta.

## Innspel frå spørjeundersøking

Fylkesmannen i Hordaland har utført ei spørjeundersøking med dei tre tilsynsutvala. Alle spørsmål og svar kjem fram i vedlegg 1.

Det er stor skilnad mellom tal saker hjå dei ulike tilsynsutvala. Tilsynsutvalet i Hordaland har svært mange saker, medan Tilsynsutvalet i Telemark har minst. Dette skuldast i stor grad ulik trong for motorferdsleløyve. I Hordaland er det svært mange grunneigarar og brukarar, medan det i Telemark er få og store grunneigarar. Arbeidsmengda for kvar motorferdselsak i Telemark er ikkje lik som i dei andre fylka, då tilsynsutvalet gjev løyvet til grunneigarane. Dei fleste grunneigarane har mange leigetakarar, som gjer at organiseringa av motorferdsla vert komplisert. Tilsynsutvalet i Buskerud har stort sett motorferdselsløyve etter slepa frå Solheimstulen, og det vert gitt mange fleirårige løyve.

Det er svært få klagar på dei løyva som tilsynsutvala gir, samanlikna med det store talet på saker dei handsamar.

Alle vedtak som tilsynsutvala eller fylkesmennene gjer, skal fortløpande leggjast inn i Miljøvedtaksregisteret. I Hordaland har dette vore rutine sidan registeret vart oppretta, medan praksis har vore litt mindre stabil i dei to andre fylka. Dette skal ha samanheng med kapasitetsbrist, men det er også hevda at brannmurar i det kommunale datasystemet har blokkert innlegging i Miljøvedtaksregisteret.

Alle tilsynsutvala nyttar vertskommunen sine post-/saks-/arkivsystem, men sakene vert arkivert i egne arkivdelar.

Tilsynsutvalet er eigen statleg forvaltningsstyringsmakt, likestilt med fylkesmennene. Dei gir uttrykk for at det er avklarte roller mellom dei og fylkesmennene. Dei syner til brev frå Direktoratet for naturforvaltning av 7. juni. 2002, der det kjem fram kva for punkt i verneforskrifta dei er delegert ansvar for.

Dei opplever at fordelinga av forvaltninga mellom tilsynsutvala og fylkesmennene er grei, og at dei kan kome med uttaler til dei sakene fylkesmennene handsamar, slik at lokale interesser vert tekne i vare. Alle tilsynsutvala meiner og at rollene er greitt avklart og at dei har god dialog med fylkesmennene. Det er til ei viss grad samhandling mellom sekretærene i tilsynsutvala, men dette skjer ikkje spesielt ofte.

Alle tre tilsynsutvala er samde i at det er ulik praktisering av regelverket i dei tre fylka, men at dette i stor grad skuldast ulike naturtilhøve/topografi, ulik eigarstruktur og bruk av vidda på aust- og vestsida. Telemark peikar på at skilnaden ikkje er større mellom tilsynsutvala enn det er mellom ulike kommunar i same fylke.

Tilsynsutvalet i Hordaland meiner at Miljøvedtaksregisteret burde kunne nyttast direkte i sakshandsaminga. Ein burde kunne ta ut statistikk i dette registeret på ein enklare måte. Tilsynsutvalet i Buskerud seier at det er økonomien som set avgrensingar i handlingsrommet til tilsynsutvala. Tilsynsutvalet i Telemark ynskjer å få delegert alle byggesakene i sitt fylke.

Tilsynsutvala i Hordaland og Buskerud meiner at dagens ordning fungerer bra, med ein sekretær i kvart fylke. Tilsynsutvalet i Telemark har tidlegare gått inn for at det burde innførast eit felles forvaltningsstyre for verneområda på Hardangervidda med samling av nasjonalparkforvaltarane på Skinnarbu.

Alle tilsynsutvala svarar at dei har godt samarbeid med Statens naturoppsyn, Fylkesmannen og andre organisasjonar som arbeider med saker og tema som er viktige for forvaltninga av Hardangervidda. Hordaland og Buskerud har liten kontakt med nasjonalparksentra, medan Telemark har god kontakt med nasjonalparksenteret på Skinnarbu. Dei arrangerer dei fleste møta sine på nasjonalparksenteret.

Alle har opne møte, men det er sjeldan det er tilhøyrarar til stades under møta.

Tilsynsutvala i Buskerud og Telemark peikar på at dei har dårleg økonomi ut ifrå det dei meiner dei burde hatt for å utføre ein god jobb. I Hordaland meiner dei at økonomien ikkje påverkar drifta i negativ lei. Til ei viss grad vert det brukt meir tid/arbeid enn løyvinga frå direktoratet opnar for. Det er då vertskommunen som har dekt denne kostnaden.

Møteverksemd, synfaringar og stillingsomfang til sekretæranne vert minimalisert grunna manglande økonomi.

Tilsynsutvala er saman med fylkesmennene med på bestillingsdialog med Statens naturoppsyn, og har høve til å melde inn aktuelle tiltak, men føler nok ofte at det er andre som bør stå ansvarlege for aktuelle tiltak i verneområda enn dei sjølve.

Tilsynsutvala brukar lite eller ingen tid eller ressursar på saker som ikkje gjeld vedtak etter verneforskrifta.

### 3.3. Kommunane

Tilsynsutvala (sjå avsnittet ovanfor) består av representantar frå kommunane, men er statlege utval som utfører oppgåver på vegne av staten. Dei har såleis ein annan funksjon enn kommunane, og kan ha andre meiningar om t d forvaltingsmodellen.

Det var sterkt press frå vertskommunane som i si tid gjorde at ordninga med tilsynsutval vart oppretta. Tilsynsutvala har vore – og er framleis – særskilte viktige for desse kommunane. Tilsynsutvala har god lokal kunnskap om nasjonalparken, bruken av den og ikkje minst om mange av brukarane og deira behov. Dessutan har dei nærleik til desse brukarane, noko ein meiner gjer det lettare å handtere hastesaker raskare enn det som elles kunne vore tilfellet. Nærleiken til ressursane og behova gjer det også lettare å nytte røynslebasert kunnskap i forvaltninga, vert det gjerne hevda.

I desember 2009 fekk alle kommunar som har areal i ein norsk nasjonalpark tilbod om å ta over forvaltninga av dei aktuelle verneforskriftene fullt og heilt. Vilåret var at ein då etablerte interkommunale forvaltingsstyre (nasjonalparkstyre) for kvar einskild nasjonalpark som skulle forvalte nasjonalparken innanfor rammene av gjeldande verneforskrift. Forvaltingsstyra skulle bestå av oppnemnde representantar frå vertskommunane, samt oppnemnd representant frå fylkeskommunen. Driftskostnadane til nasjonalparkstyret skulle finansierast over statsbudsjettet, det same gjaldt kostnadane til tilsett sekretær (nasjonalparkforvaltar).

Dei fleste vertskommunane tok imot dette tilbodet, og fekk etablert nasjonalparkstyre etter denne modellen. Eit lite fåtal kommunar var skeptiske, herunder fleire av kommunane kring Hardangervidda. I ettertid har denne skepsisen snudd til aksept, men ikkje på Hardangervidda som no er den einaste nasjonalparken som ikkje har fått etablert standardmodellen. Responssen frå dei 9 aktuelle kommunane kring Hardangervidda i 2010 er kort samanfatta i Tabell 3.

Som det går fram av denne tabellen, var 5 kommunar i 2010 i varierende grad positive til framlegget om ny forvaltingsmodell, medan dei 4 andre var kritiske. Dei kritiske merknadane var årsaka til at forvaltingsmodellen ikkje vart innført på Hardangervidda då. Ankepunktta var i hovudsak:

- (1) Dagens delte modell mellom tilsynsutval og fylkesmenn fungerer godt, og det er uro for at ein ny modell ikkje vil fungere like bra. Det vil vere udeelt positivt om forvaltninga av Hardangervidda nasjonalpark vert tilført ekstra økonomiske ressursar, men dette må kunne gjerast også ved å vidareføre eksisterande forvaltingsmodell.
- (2) Tilsynsutvala er viktige for bygdene kring vidda, ved at dei representerer lokal kunnskap og har nærleik til brukarane. Desse kvalitetane er avgjerande for ei god forvaltning, og kan gå tapt om tilsynsutvala vert lagt ned.
- (3) Hardangervidda er for stor, og kommunikasjonane for krevjande, til at ein modell med eitt felles nasjonalparkstyre kan fungere tilfredsstillande.
- (4) Det er til dels store skilnader i bruken av vidda i ulike delar av nasjonalparken. Det vil vere vanskeleg for eitt felles nasjonalparkstyre å fange opp desse skilnadane fullgodt, og slik ta alle brukarinteressene godt i vare.
- (5) Tilsvarande er det vesentlege kulturforskjellar mellom aust og vest, og frå nord til sør, på vidda. Dette kan det bli krevjande for eit felles forvaltingsstyre å handtere fullgodt.

## 3.4. Andre organ

### 3.4.1. Villreinutvalet

Villreinutvalet for Hardangervidda er eit organ som representerer jaktrettshavarane på Hardangervidda. Det er ikkje eit forvaltingsorgan, men engasjerer seg sterkt i sider ved arealforvaltinga på vidda. Villreinutvalet gir råd til villreinnemnda i forkant av kvotefastsetjing og andre viktige spørsmål som vedrører villreinen på Hardangervidda.

### 3.4.2. Fjellstyra på Hardangervidda

Det finst fleire statsallmenningar på Hardangervidda, der kvar statsallmenning har sitt eige fjellstyre. Desse forvaltar viktige brukarinteresser etter fjellova. Ofte samarbeider desse fjellstyra nært, ikkje minst gjennom organiseringa av Hardangervidda fjelloppsyn (HF). Fjellstyra handterer ingen punkt i verneforskrifta for nasjonalparken eller landskapsvernområda, men representerer viktige rettar som nasjonalparkforvaltinga må forhalde seg til.

### 3.4.3. Hardangervidda grunneigarsamskipnad (HG)

Store delar av verneområda på Hardangervidda høyrer ikkje til nokon statsallmenning, men er i staden i privat eige. Mange av desse grunneigarane er representerte i HG. Det er knytt viktige rettar til desse eigedomane som i ein del tilfelle krev avklaring etter verneforskrifta, så det er viktig at det er god og konstruktiv dialog mellom grunneigarane og dei instansane som forvaltar verneforskrifta for nasjonalparken.

Det finst fleire andre organ som er viktige for den samla forvaltinga av eit område som Hardangervidda, men dei har ikkje mynde etter verneforskrifta. Eit døme er Regional plan for Hardangervidda, som har sitt ansvarsområde utanfor dei etablerte verneområda. Motsett veg har normalt ikkje vedtak som forvaltingsstyresmaktene fattar etter verneforskrifta ikkje direkte innverknad på desse instansane sin funksjon.

*Nye tider gir nye moglegheiter, men også nye utfordringar. Villreinen har levd på vidda i fleire tusen år, og skal ha gode kår også i framtida. Men reinen har vore nøydd til å tilpasse seg menneskeleg aktivitet på mange ulike måtar og må ta nokre omvegar når beinvegen ikkje alltid fungerer. Også forvaltingsregimet på Hardangervidda står no ved eit viktig vegval. Skal vi halde på eit regime vi kjenner og seie oss nøgde med det, eller vil vi endre oppfattinga noko og tilpasse oss det same regimet som fungerer godt alle andre stader i landet? Foto: Terje Skogland.*



## 4. Organisering av andre nasjonalparkar

I 2018 finst det 40 nasjonalparkar i Noreg utanom Svalbard. Etter initiativet frå Miljøverndepartementet i 2009 har alle desse, med Hardangervidda som einaste unntak, med tida fått same forvaltingsmodell. I tillegg er ei rekkje større landskapsvernområde underlagt denne modellen, samt Trillermarka naturreservat i Buskerud.

Modellen er i prinsippet slik: Kvar kommune som har areal i ein nasjonalpark innstiller ein representant med vararepresentant til eit nasjonalparkstyre. Det same gjer fylkeskommunen (eller kvar fylkeskommune, dersom fleire fylkeskommunar er representerte). Ofte innstiller kommunane ordførar til dette vervet, men dette er ikkje eit krav. Kommunen kan like gjerne innstille ein annan polititar — ein grunneigar, eit medlem av fjellstyret eller liknande — men vedkomande må vere medlem av kommunestyret. Det er mange døme på dette.

Desse kandidatane vert sendt inn til Miljødirektoratet, som er den instansen som formelt opprettar nasjonalparkstyret. Eit nasjonalparkstyre er såleis eit statleg organ som skal forvalte det aktuelle verneområdet i samsvar med verneforskrifta, og som elles skal overvake miljøtilstanden og utvikle verneområdet i tråd med retningsliner som sentrale miljøvernstyresmakter gir eller har gitt. Nasjonalparkstyret vil såleis kunne ha ulik storleik avhengig av kor mange kommunar som har areal i nasjonalparken. Dersom nasjonalparken til dømes femner om areal i 4 kommunar i eitt og same fylke, vil nasjonalparkstyret ha 5 medlemmer med personlege vararepresentantar. Om der i staden er 6 kommunar og to fylke involvert, vil styret tilsvarande ha 8 medlemmer.

Nokre nasjonalparkar praktiserer for tida ei prøveordning med grunneigarrepresentasjon i styret, i tillegg til dei ordinære medlemene.

Nasjonalparkstyret konstituerer seg sjølv og velgjer leiar og nestleiar, evt også dobbeltstemme til leiar dersom det er trong for dette. Dei kan også nemne opp eit arbeidsutval, t d for handtering av visse typar saker.

Det er eit krav at det også skal nemnast opp rådgjevande utval for den einskilde nasjonalparken. Dette er ikkje ein vedtaksinstans, men skal fungere som eit rådgjevande utval for nasjonalparkstyret og nasjonalparkforvaltarane. Utvalet skal ha medlemmer frå viktige frivillige organisasjonar, men også grunneigarar, rettshavarar og andre.

Nasjonalparkstyret er det formelle forvaltingsorganet for nasjonalparken. Driftskostnadane vert dekt etter årlege løyvingar frå Miljødirektoratet. Kvar nasjonalpark får i tillegg ein eller fleire tilsette nasjonalparkforvaltarar, som fungerer som sekretærar og som førebur sakene for styret eller også handterer ein del av dei kurante sakene etter fullmakt frå styret. Også utgiftene til nasjonalparkforvaltarar vert dekt av statlege løyvingar (kap 0525 i statsbudsjettet). Ein fylkesmann er den formelle arbeidsgjevaren til nasjonalparkforvaltaren/-ane, men Fylkesmannen har ikkje instruksjonsmynde ovanfor desse.

Vedtak som nasjonalparkstyret fattar er einskildvedtak, som kan påklagast etter forvaltingslova. Vanlege reglar for slike klager gjeld, og fylkesmannen skal ha sendt over alle vedtak for klagevurdering. Fylkesmannen har høve til å klage på vedtak som er fatta av nasjonalparkstyret, men kan ikkje sjølv oppheve slike vedtak. Det er Miljødirektoratet som er klageinstans for vedtak som er fatta av nasjonalparkstyra.

Røynslene frå denne ordninga er gjennomgåande gode. Engasjementet omkring nasjonalparkane har gått opp, brukarane er bra nøgde og forvaltinga i regi av nasjonalparkstyre er i godt samsvar med det den var då fylkesmennene var einerådande forvaltingsinstans for nasjonalparkane. Anna er heller ikkje å vente, ettersom tolkingsrommet i verneforskriftene er svært avgrensa og det er kanalisert langt større økonomiske ressursar til nasjonalparkforvaltinga enn tidlegare.

I det følgjande skal vi presentere 3 døme frå norske nasjonalparkar/verneområde som har hatt denne ordninga sidan 2010, og korleis ressurstilgang og oppfatningar er i dag:

## 4.1. Dovrefjell-området



Ordførar **Bengt Fasteraune (Sp)** i Dovre kommune er ein engasjert mann. Ikkje berre er han styreleiar i Dovrefjell nasjonalparkstyre, han er også styreleiar i Rondane-Dovre nasjonalparkstyre! —Engasjement i forvaltninga av naturen i heimetraktene mine tar mykje tid for meg, medgir han, —men 80% av areala i Dovre kommune er verna, så det *bør* ta tid for meg!

Fasteraune meiner dei stort sett har positive røymsler med denne forvaltingsordninga, det fungerer bra og gir ingen grunn til skepsis. Utfordringane på Dovrefjell er mykje dei same som på Hardangervidda. Dei har villrein å forvalte, dei har store avstandar og mange ulike problemfelt å ta seg av, og ikkje minst har dei høge besøkstal av mange ulike brukargrupper. Verneregimet vert omtalt positivt i dag, og Fasteraune er klar på at ein avgjerande faktor er politisk representasjon. Av same grunn er han kritisk til å trekke grunneigarar og rettshavarar inn i forvaltninga. Grunneigarar er sjølvstakt viktige, men forvaltingsrolla bør vere politisk med god fagleg støtte frå nasjonalparkforvaltarar.

—Avstandane våre er sjølvstakt eit problem, men vi har vore nøydd til å finne praktiske løysingar på dette, og det har vi fått til. Då vil eg tru at ein også finn greie løysingar på Hardangervidda, seier han. - Før vi fekk dagens forvaltingsmodell, var Dovrefjellrådet brukt som ein forsøksmodell i forvaltninga. I dag har vi kontaktutval, der kommunane er med. Og vi har eit særst omfattande rådgjevande utval, som nok er godt meint, men som eg må medgi ikkje vert brukt så mykje, fortel Fasteraune.

—For oss er samlokalisering av forvaltingskapasiteten ein vesentleg suksessfaktor. Eg veit kor vanskeleg dette kan vere å få aksept for, men vi er ikkje i tvil om at dette er ein stor styrke, og ikkje minst stimulans for nasjonalparkforvaltarane. På Hjerkinna finn du våre to nasjonalparkforvaltarar, i tillegg til dei to som er knytt til verneområdestyret for Rondane-Dovre. Der ligg også Norsk Villreinsenter Nord. Dette gjer mellom anna at vi trekk til seg forskingsprosjekt av viktig og interessant karakter. Vi har lange tradisjonar for naturfagleg forskning på Dovrefjell, og det veit eg at ein også har på Hardangervidda. Dette er viktig for oss i forvaltingsstyret, og er med på å sikre oss eit godt omdøme.

## 4.2. Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane landskapsvernområde

Hardangervidda nasjonalpark er det største verneområdet i Noreg. Verneområda som områdestyret for Setesdal og Ryfylke forvaltar er Noregs nest største, og har mange felles trek med Hardangervidda. Det gjeld ikkje minst villreinen, der nokre dyr frå dei to stammene stundom kryssar forvaltingsgrensene. Men storleik, lange distansar å reise for å kunne møtast, og kulturforskjellar er ikkje **Bjørn Laugaland (Sp)** villig til å kalle eit problem. Han er til dagleg ordførar i Hjelmeland kommune, men er også styreleiar for verneområdestyret – ein funksjon han meiner er viktig og som han er stolt av.



### Dovrefjell nasjonalparkstyre

**Ansvarsområde:** 1 nasjonalpark, 4 landskapsvernområde, 7 naturreservat

**Areal:** 1720 km<sup>2</sup>

**Forvaltingsstyre:** 12 styremedlemer (10 kommunar, 4 fylkeskommunar)

**Rådgjevande utval:** I alt 24 medlemer, fordelt på desse interessene: Fri-luftsliv og miljøvern (3), villreinutval og -nemnd (10), Statskog (1), landbruk (4), reiseliv (2), store kraftverkeigarar (2), hytteigarforeiningar (2).

**Nasjonalparkforvaltarar:** 2 stk

### Verneområdestyre for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane

**Ansvarsområde:** 6 landskapsvernområde og 2 biotopvernområde

**Areal:** 3444 km<sup>2</sup>

**Forvaltingsstyre:** 14 styremedlemer (11 kommunar, 3 fylkeskommunar)

**Rådgjevande utval:** I alt 8 medlemer, fordelt på desse interessene: Turistforeiningar(1), villreinnemnd (1), fjellstyra (1), grunneigarane (1), Statskog (1), kraftprodu-sentane (1), Jæren smale-lag (1), reiseliv (1).

**Nasjonalparkforvaltarar:** 3 stk

- Då eg tok til å engasjere med i politikken for mange år sidan, meinte eg at nasjonalparkar var noko «herk». Det meiner eg slett ikkje lenger. I dag er eg oppteken av å sjå moglegheitene i dette, og å få ta aktivt del i forvaltinga har vore avgjerande for haldninga mi. Eg ønskjer ei offensiv forvalting og meiner vi kan bruke nasjonalparkane våre meir aktivt. Det er viktig, for turismen veks alle stader, og i nasjonalparkane er ingen meir skikka til å handtere desse utfordringane enn forvaltingsregimet, seier han.

- Det er ikkje berre vi som sit i verneområdestyret som er nøgde, men også grunneigarane er svært positive og føler seg godt tatt i vare, held Laugaland fram. – Tidlegare hadde vi fullt ut kommunal forvalting av nokre av landskapsvernområda våre, men då kom denne forvaltinga på sida av alle dei andre oppgåvene ein må gjere i kommunen, så det var inga god ordning. Med eit verneområdestyre og 3 nasjonalparkforvaltarar har vi fått mykje meir kapasitet, og dette er utan tvil årsaka til at vi alle er godt nøgde i dag! Dei har også eit rådgjevande utval for desse verneområda. Det er heilt greitt, meiner Laugaland, men det er verneområdestyret og nasjonalparkforvaltarane som er drivkrafta i forvaltinga.

- Vi har tilsett sær gode folk som nasjonalparkforvaltarar. Dette er ein føresetnad, men det finst mange gode kandidatar på marknaden, og dei fattar stor interesse for slike stillingar. Eg veit at i fleire nasjonalparkar vert det oppfatta som ein suksessfaktor at nasjonalparkforvaltarane sit samla og kan danne eit kompetent fagmiljø. Eg ser sjølvsagt det positive i dette, men i våre område meiner eg det er heilt avgjerande at dei sitt spreidd på tre ulike stader. Slik eg kjenner Hardangervidda, vil eg tru dette er like viktig der, avsluttar Laugaland.

### Breheimen nasjonalparkstyre

**Ansvarsområde:** 1 nasjonalpark, 5 landskapsvernområde, 2 naturreservat

**Areal:** 1810 km<sup>2</sup>

**Forvaltingsstyre:** 6 medlemmer (3 kommunar, 2 fylkeskommunar, 1 frå Skjåk allmenning)

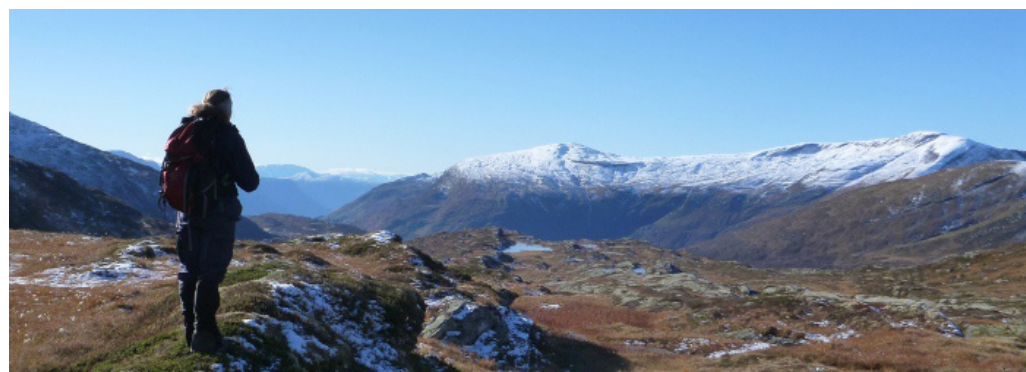
**Rådgjevande utval:** 12 medlemmer, derav 1 grunneigarrepresentant frå kvar kommune.

**Nasjonalparkforvaltarar:** 2 stk.

### 4.3 Breheimen nasjonalpark

**Marit Tennø (Sp)** er varaordfører i Luster kommune og samstundes styreleiar for det interkommunale nasjonalparkstyret. Styret har om lag 6 styremøte i året, og ein del saker vert dessutan avklart i telefonmøte, og motorferdslesakene er delegerte til dei to nasjonalparkforvaltarane. – Det er sjølvsagt meir krevjande for styret å møtast om vinteren når Sognefjellsvegen er stengt, men oppmøtet er likevel alltid godt og heile styret er samde om at forvaltingsordninga vi har fungerer sær godt, seier Tennø. – Også fylkeskommunane er ivrige til å møte fram, i motsetnad til nokre andre nasjonalparkstyre er har høyr om.

- Vi meiner vi har eit restriktivt forvaltingsregime i Breheimen, eit område med relativt få inn- og utgjengar og lite folk, men likevel stort sakstilfang. Vi forvaltar både villrein og tamrein i Breheimen, men tamreinen genererer ikkje mange saker. Dei fleste sakene er knytt til landbruk i landskapsvernområda som ligg inn under vårt ansvarsområde. Men vi ser at vi skulle gjerne hatt meir ressursar til sakshandsaming enn vi har, og særleg den framtidige besøksstrategien vil bli krevjande å følgje opp med berre to nasjonalparkforvaltarar, seier Tennø. –Skjåk allmenning, som er Noregs største bygdeallmenning, ligg i området, men vi opplever ikkje dette som ei krevjande utfordring.



**Tabell 3.** Tal saker som er registrert i Miljøvedtaksregisteret for verneområda som er underlagt verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Fraffjordheiane i 2014-15, Dovrefjell-området og Breheimen samanhalde med gjennomsnittet for Hardangervidda 2013-2015. Saksmengda er stor i alle desse områda, men klart størst på Hardangervidda. Setesdal-/Ryfylke-området og Dovrefjell har i dag 3 nasjonalparkforvaltarar til å handsame desse sakene, Breheimen har 2, og alle føler dei har trong for styrka kapasitet.

	Motorferdslesaker	Byggesaker og andre	Totalt
Setesdal/Ryfylke gjsn 2014-15	90	7	97
Dovrefjell gjsn 2014-15	109	31	140
Breheimen gjsn 2014-15	57	14	71
Hardangervidda gjsn 2013-15	513	51	564



## 5. Forvaltning av ein nasjonalpark – kva oppgåver inneberer det?

Ein nasjonalpark har – som alle andre norske naturvernområde – ei spesifikk verneforskrift som er vedteken ved kongeleg resolusjon. Her står kva som er lov utan å måtte søke om det, kva som kan tillast om ein søker om (og får) dispensasjon, og kva som er forbode. Det er ei sjølvsgatt plikt for forvaltingsstyremakta å sjå til at denne forskrifta vert følgt, og reagere om så ikkje er tilfellet.

Forvaltninga av eit verneområde er likevel meir enn dette. Mykje meir. Det er her mykje av problemet ligg. Sjølv etter at dei første nasjonalparkstyra i Noreg vart oppretta er mange nye og krevjande oppgåver tilført desse forvaltingsorgana. Omfattande kapasitetsbrist gjer at vi på Hardangervidda i hovudsak berre får utført dei oppgåvene vi *må* utføre, og i lita eller i alle fall langt mindre grad dei oppgåvene vi i tillegg *bør* ta fatt i. Meininga er at forvaltingsorgana skal styre utviklinga i verneområdet i ei retning som samsvarar med og oppfyller verneføremålet. På Hardangervidda er det ofte slik at det er utviklinga i samfunnet utanfor som langt på veg styrer forvaltninga. Ikkje fordi nokon ønskjer at det skal vere slik, men rett og slett av di forvaltninga ikkje har ressursar og kapasitet til anna.

Nedanfor står ei oversikt over oppgåver som naturleg ligg til forvaltingsstyresmaktene i eit område som Hardangervidda nasjonalpark. Lista er slett ikkje fullstendig, og det kan alltid diskuteras i kva grad verdisetjinga for det einskilde punktet er rett. Poenget er å få fram nokre viktige oppgåver som i dag er komne i bakgrunnen. Resultatet ville neppe blitt perfekt sjølv med vesentleg meir ressursar, men det kunne og burde blitt vesentleg betre.

**Forvaltning av verneforskrifta.** Eit offentleg forvaltingsorgan har ei sjølvsgatt plikt til å handsame søknadar og andre saker som vert sendt til denne instansen. Dette vert gjort relativt effektivt i dag, men det er også på dette feltet hovudfokus i forvaltninga ligg. Like fullt kan det diskuteras om kvaliteten på sakshandsaminga er tilfredsstillande. Vi oppfattar at brukarane ofte er nøgde, men det vert i dag stilt mange formelle krav til statleg sakshandsaming. Temaet er nærare drøfta i kap 6.

**Tabell 4.** Oversikt over dei sentrale oppgåvene som ligg til forvaltninga av nasjonalparker og andre verneområde i Noreg. Den optimale måloppnåinga er her tenkt som +++, men knapt noko norsk verneområde kvalifiserer til dette på alle punkta i dag. Likevel viser tabellen at Hardangervidda har ein veg å gå før ein bør sjå seg nøgd, truleg lenger enn andre nasjonalparker.

Oppgåve	Måloppnåing i dag	Måloppnåing med meir ressursar	Visjon	Merknad
Forvaltning av verneforskrift	++	++	+++	
Relevante høyringar	+(+)	+++	+++	
Langsiktig måloppnåing	+	+++	+++	
Overvaking av naturtilstand	(+)	++	+++	
Kontroll av utførte tiltak	++	+++	+++	Vi har statistikk på innvilga motorferdsleløyve, men ingen oversikt over kor mange av desse som faktisk vert nytta
Bevaringsmål	(+)	++	+++	
Forvaltning av villrein	++	+++	+++	
Forvaltning av anna naturmangfald	(+)	++	+++	Det er bra på fjellrev, men mest fråverande elles
Skjøtsel (tiltaksmidlar)	+	+++	+++	
Tilrettelegging for berekraftig bruk (tiltaksmidlar)	+	++	+++	
Besøksstrategi	(+)	++	+++	Vi vil få ein besøksstrategi, men blir neppe i stand til å ta den særleg i bruk slik situasjonen er no
Informasjon	(+)	+++	+++	
Utvikling av nasjonalparksentra	(+)	++	+++	
Kontakt med forskingsmiljø	+	+++	+++	
Samhandling med naturoppsynet	+(+)	+++	+++	
Jaktoppsyn (SNO/HF)	+++	+++	+++	
Anna oppsyn	+	++	+++	



I august 2013 var det storaksjon mot ørekyt i to område på Hardangervidda. Ørekyt er ikkje ein stadeigen art på vidda, og vil endre økosystema sterkt om den får spreie seg til nye område. Aksjonen hadde fleire element, mellom anna bygging av fiskesperrer (nedste biletet) for å hindre vidare spreining, og bruk av det kjemiske middelet rotenon (øvt) for å desimere ørekyt i infiserte område. Slike aksjonar er krevjande og kostbare, og vart dels finansiert ved hjelp av tiltaksmidlar (sjå teksten ved sidan av). Hardangervidda har mange utfordringar som krev uttelling frå denne budsjettposten. Fotos: Magnus Johan Steinsvåg og Stein Byrkjeland.



Det er innanfor dette punktet at hovudtyngda av forvaltingsapparatet sitt engasjement ligg i dag. Innkomande saker skal og må handterast på ein god måte, men i dag er det slik at det er den kontinuerlege straumen av slike saker som styrer kva forvaltinga tar fatt i, meir enn at forvaltinga styrer sakene.

**Uttale til relevante høyringar.** Forvaltingsorgan får mange ulike planar og saker til høyring. Ikkje alle er relevante, og ikkje alle er det så viktig å svare på. Men dei som er relevante, bør handterast grundig og standpunkta bør dokumenterast godt. Dette er ofte krevjande, og vert gjerne noko lettare handtert enn godt er i system som ikkje har tilstrekkeleg ressurstilgang.

**Langsiktig måloppnåing.** Hardangervidda er stor og kompleks, og meiningsbrytingane har alltid vore mange. Samstundes er samfunnet i stor endring, og presset utanfrå er sterkare og har ein heilt annan karakter enn før. Med den ressurstilgangen vi har, evnar vi ikkje å handtere dette så godt på Hardangervidda. Mange har til dømes sterk uro for at utviklinga innan kiting, hundekøyring, terrengsykling, ekstremisport og ålmenta sin bruk av fjellet representerer trugsmål mot kvalitetane som vernet skal ta i vare. Likevel har vi diskutert dei same tema på felles samlingar i ei årrekke utan at vi ha greidd å konkludere eller kome vidare. Verneforskrifta kunne med fordel vore revidert på nokre punkt, men då må ein først ha gjort eit tungt byråkratisk utgreiingsarbeid som vi dei seinare åra ikkje har greidd å finne tid til. I mellomtida vedvarer gjerne presset, eller det forsterkar seg, slik at det til slutt vert endå meir krevjande å justere forvaltingsregimet i naudsynt omfang og retning.

Dette er eit alvorleg lyte ved forvaltinga av Hardangervidda nasjonalpark i dag. Forvaltinga er ikkje alltid effektiv, noko den burde vere i ei anna grad om ein hadde vesentleg betre kapasitet og kompetanse i forvaltinga.

**Bevaringsmål.** Alle norske verneområda skal i utgangspunktet ha spesifikke bevarings- og forvaltingsmål, tilpassa verneføremål og biologiske føresetnader. Så langt er det berre ein mindre del av verneområda som har fått utarbeidd slike mål, for prosessen er krevjande og føreset kunnskap om områda ein ofte ikkje har. Ingen av verneområda på Hardangervidda har bevaringsmål enno, sjølv om det har vore fleire møte for å få dette til. Igjen er det manglande kapasitet som er hovudårsaka; semja og konklusjonane frå planleggingsmøta må konkretiserast og formulerast av nokon i ettertid, men då er det ofte heilt andre oppgåver som må prioriterast.

**Forvalting av villrein.** Villreinen på Hardangervidda er særst viktig både økologisk og økonomisk, og er sterkt fokusert i dei fleste samanhengar. Like fullt er det ulike meiningar om kor god denne forvaltinga er, og mykje av den avgjerande forvaltinga er tillagt andre instansar enn nasjonalparkforvaltinga. Det er eit faktum at svært mykje av den samla forvaltingsinnsatsen i utmarka på vidda er relatert til villreinen. Ikkje minst gjeld dette oppsynet, ettersom 62% av den samla oppsynsinnsatsen i 2017 var knytt til sjølve reinsjakta.

**Forvalting av anna naturmangfald.** Hardangervidda har eit rikare og betre kjent naturmangfald enn mange andre norske nasjonalparker, men det har endra seg mykje over tid utan at forvaltinga er særleg medviten dette. Det er ei prioritert oppgåve i naturforvaltinga å forvalte naturmangfaldet på ein berekraftig måte, men dette let seg ikkje alltid gjere ved hjelp av verneforskrifta åleine. Ein treng også oppdatert bestandskunnskap, og ein må ha kunnskap om førekomst, bestandsstatus og førande økologiske føresetnader. Det vert lagt ned vesentlege ressursar for å ha eit oppdatert fagleg grunnlag til å kunne forvalte villreinstamma på ein god måte, men for det øvrige naturmangfaldet er dette sterkt underfokustert i dag og har vore det så lenge nasjonalparken har eksistert.

**Bruk av tiltaksmidlar.** Noreg har meir enn 3000 ulike verneområda, og om lag 20% av norsk landareal er underlagt vern etter naturmangfaldlova. Desse områda vert forvalta av anten fylkesmenn, kommunar eller verneområdestyre. Forvaltingsinstansane kan søke om øyremerkte tiltaksmidlar over kap 1420.31 på statsbudsjettet, på årleg basis. Midlane skal gå til skjøtselstiltak i samsvar med verneføremålet for det einskilde området, men kan også i noka grad nyttast til tilrettelegging for friluftsliv og naturoppleving, særleg når tilrettelegginga kan ha positive verknader for naturmangfaldet.

Område	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Breheimen		0	300	0	390	955	900	1 204
Jostedalsbreen		140	300	150	90	290	865	740
Naustdal-Gjengedal		500	550	520	300	550	460	564
Ålfotbreen		265	300	130	120	280	60	320
Nærøyfjorden		250	390	720	450	480	500	790
Stølsheimen		200	280	270	240	200	367	308
<b>Totalt</b>	<b>575</b>	<b>1 355</b>	<b>2 120</b>	<b>1 790</b>	<b>1 590</b>	<b>2 755</b>	<b>3 152</b>	<b>3 928</b>
Hardangervidda	?	?	?	1 085	540	800	400	260

Tiltaksposten på statsbudsjettet har auka vesentleg dei seinare åra, frå 42 millionar kroner i 2014 til 83 millionar kroner i 2018. Samstundes aukar krava til å handtere slike midlar, mellom anna ved at ein ved tenestekjøp (som oftast er aktuelt) må gjennomføre korrekte anbuds- eller tilbudsprosessar før ein kan avgjere kven som får oppdraget. Dette ansvaret, i tillegg til generell mangel på kapasitet til gjennomføring og oppfølging, gjer at mengda tiltaksmidlar som vert nytta på Hardangervidda har gått sterkt ned samstundes som den tilgjengelege potten har auka monaleg.

I Tabell 5 har vi sett opp eit oversyn over mengda tiltaksmidlar som er nytta sidan 2011 i seks nasjonalparkar/større verneområde i Sogn og Fjordane og samanlikna dette med situasjonen for Hardangervidda (summane er x1000 kr). Dei samla verneområda i tabellen er mindre i areal enn Hardangervidda, men alle har hatt tilsette nasjonalparkforvaltarar sidan 2011 og har såleis hatt vesentleg betre kapasitet til å gjere seg nytte av dette høvet. Det er mest av alt bruk av tiltaksmidlar som er det statlege verkemiddelet til å utvikle verneområda i positiv retning.

**Tilrettelegging for berekraftig bruk.** Tiltaksposten over statsbudsjettet (kap 1420.31) kan også nyttast til å finansiere tiltak for berekraftig bruk. Dette har i noka grad vore gjort på Hardangervidda, men utfordringane er dei same som for andre tiltak. Døme på slike tiltak er bygging av trapper i naturstein og forsterking av turstiar, tiltak som er attraktive og høgt verdsette i mange nasjonalparkar. Tiltaka er omfattande og må planleggast godt, anbod må innhentast, ein må inngå avtaler med grunneigarar og ikkje minst må arbeidet følgjast kontinuerleg i utføringsfasa. Alt dette fordrar tilstrekkeleg kapasitet i forvaltninga, og også i oppsynstenesta.

**Besøksstrategi.** Det er eit krav i dag at alle norske nasjonalparkar skal ha ein utarbeidd besøksstrategi. Godkjent besøksstrategi er også ein føresetnad når ein søker om framtidige tiltaksmidlar, for å sikre at tiltaka er i samsvar med besøksstrategien.

Det er normalt nasjonalparkforvaltarane som utarbeider besøksstrategiane, men i mangel av dette har Hardangervidda fått tildelt ekstra midlar til slikt arbeid i 2017 og 2018. Utkast til besøksstrategi for Hardangervidda nasjonalpark skal etter planen vere klar i løpet av hausten 2018. Den skal så på høyring, og vil til slutt bli eit tillegg til forvaltingsplanen.

Besøksstrategien skal vere ei rettesnor for forvaltninga i kor langt ein kan gå for å gjere delar av verneområda meir tilgjengelege for publikum, og kvar dette kan skje utan at verneverdiane vert vesentleg skadelidande. Dokumentet vil på same måten kunne vere førande for kommunar, turistbedrifter og andre brukarinteresser både i verneområda og i nærleiken av desse, for å sikre at rett aktivitet vert lagt til rett område og i akseptabelt omfang. Ein god og målretta besøksstrategi kan utvikle verneområda i positiv retning, men også bidra sterkt til berekraftig verdiskaping i randområda og vertskommunane.

Det er særleg når det gjeld oppfølging av besøksstrategi at kapasitetsbrist i forvaltninga kan få store negative konsekvensar. Det er lagt ned vesentlege ressursar for å utarbeide slike strategiar, men dette er det liten meining i om ikkje strategiane vert følgt opp slik meininga er. Den tiltenkte verdiskapinga ved besøksstrategien vert berre ein realitet om intensjonane vert følgt opp og koordinert av heilskapleg kompetanse. Slik kompetanse finst og kan også byggjast vidare opp, men dette let seg ikkje gjere innanfor dei økonomiske rammene nasjonalparkforvaltninga har i dag.

**Tabell 5.** Tildelte tiltaksmidlar for nasjonalparkar og store landskapsvernområde i Sogn og Fjordane 2011-2018, samanhalde med tilsvarende for Hardangervidda. Summane er x1000 kr.

**NB!** Midlane til Jotunheimen nasjonalpark er ikkje tekne med her, ettersom desse vert kanaliserte fullt og heilt til Oppland. Det same gjeld midlar til den delen av Breheimen som ligg i Oppland. Midlar til besøksstrategi og tilhøyrande ferdselsteljingar er heller ikkje inkluderte (Hardangervidda har fått ein del midlar til dette i 2017 og 2018).

**Informasjon.** Vi lever i eit informasjonssamfunn, og mange av brukarane av Hardangervidda forventar å finne den informasjonen dei treng på lett tilgjengeleg vis. Det er sett opp ein del informasjonsplakatar ved nokre av innfallsportane til Hardangervidda nasjonalpark, men nokre av denne informasjonen er utdatert og lite tenleg. I dag finst strenge malar for korleis slik informasjon skal utformast, og eksisterande oppsett er ikkje i samsvar med desse malane. Det må såleis lagast nytt materiell, og ikkje minst er det stor trong for ein funksjonell nettstad. Nasjonalparken på Hardangervidda har ikkje eiga heimeside på nettet, som ein av få norske nasjonalparkar. Besøkjande og andre brukarar ender gjerne opp hos kommersielle aktørar om dei leitar etter relevant informasjon om nasjonalparken på nettet.

Det er normal nasjonalparkforvaltar sitt ansvar å utarbeide slik informasjon mot ulike brukargrupper, men det kan søkjast om midlar til design, trykking og oppsett frå tiltaksposten på statsbudsjettet. Eit fungerande og tidsriktig informasjonsopplegg er avgjerande for å få god effekt av det pågåande arbeidet med besøksstrategi (sjå førre punkt).

**Utvikling av nasjonalparksenter.** Hardangervidda nasjonalpark har faktisk 2 nasjonalparksentra – eitt på Skinnarbu i Tinn, og det andre i Øvre Eidfjord (Norsk Natursenter Hardanger). I tillegg er Norsk Villreinsenter Sør lokalisert i same bygning som nasjonalparksenteret på Skinnarbu. Dette er påkosta og gode senter som representerer vesentlege aktivum både for nasjonalparken og lokalsamfunna.

Desse tre sentra har si eiga organisering og opererer i dag langt på veg uavhengig av nasjonalparkforvaltinga. Dei fleste andre stader er det nær og frekvent kontakt mellom forvaltinga og nasjonalparksenteret, oftast er nasjonalparkforvaltar og naturoppsynet lokalisert saman med nasjonalparksenteret. Om Hardangervidda hadde 3 nasjonalparkforvaltarar, ville truleg to av dei blitt samlokaliserte med eksisterande nasjonalparksentra.

**Bruk av digitale hjelpemiddel.** Kvardagen vert stadig meir digital for oss alle, men dette gjer seg lite gjeldande for Hardangervidda nasjonalpark. Alle forvaltingsvedtak vert lagt inn i miljøvedtaksregisteret — som *er* digitalt — men tidlegare digitale verkty for å registrere køyrebøker og føre statistikk med kor mange av dei innvilga løyva som faktisk vert nytta er ikkje lenger fungerande. Mest påtakeleg er at denne nasjonalparken enno ikkje har si eiga nettside. Dette er det første ein leitar etter på nettet om ein har planar om å avlegge området ein visitt. Du får treff om du søker på «Hardangervidda nasjonalpark» på nettet, men desse har ofte liten relevans for nasjonalparken. Om du vil søke om løyve til noko eller har spørsmål, er ikkje rettleiinga lett å finne på nettet og den er langt ifrå intuitiv.

**Kontakt med forskingsmiljø.** Ein av grunnane til at Hardangervidda nasjonalpark vart oppretta, var å sikre potensialet for viktige framtidige forskingsoppgåver. Forsking er faktisk nedfelt i formålsparagrafen i verneforskrifta. På 1970-talet var Hardangervidda sterkt fokusert innan naturvitskapleg forskning, og Høyfjellsøkologisk Forskningsstasjon på Finse vart bygd i den perioden. Forskningsstasjonen ligg der enno og har kontinuerleg aktivitet, men lenger sør på vidda er det lite slik aktivitet no. Over tid har kontakten mellom forvaltinga og forskingsmiljø tapt seg, til tross for at forvaltinga kunne hatt god nytte av oppdaterte forskingsdata frå Hardangervidda. Unnataket er villreinforskinga, som har halde fram med sterk tyngde heile tida. Samordning er det også når det gjeld utsettingsprogrammet for fjellrev, men elles er forvaltinga mest heilt fråverande og uvitande om dei forskingsprosjekta som finn stad på Hardangervidda.

**Samhandling med naturoppsynet.** Det er færre tilsette i Statens Naturoppsyn som har ansvar for Hardangervidda i dag enn det var nokre år tilbake, og også Hardangervidda Fjellomsyn må tilpasse aktiviteten etter rådande budsjett. Oppsynsaktiviteten på Hardangervidda har såleis i alle fall ikkje auka, og aktiviteten er sterkt konsentrert om villrein- og jaktoppsyn. Det er naturleg at det er nær kontakt mellom naturoppsynet og nasjonalparkforvaltinga, men samhandlinga er meir krevjande å få til på Hardangervidda ved at forvaltinga ikkje er samlokalisert med oppsynet. Med standard forvaltingsmodell vil slik samlokalisering bli ein realitet, i alle fall i langt større grad enn i dag. Dermed vil det også vere synergieffektar å hente.

## 6. Evaluering av dagens utøving av mynde i forvaltinga av Hardangervidda

Det er mykje positivt ved dagens modell. Endringane som over tid er gjort i forvaltingsregimet har medverka til at samarbeidet mellom forvaltingsinstansane og ulike brukargrupper har betra seg, og i dag registrerer vi mindre støy og betre relasjonar enn før.

Dagens modell der dei fylkesvise tilsynsutvala forvaltar dei delane av vernereglane som genererer langt flest saker (motorferdsle og mindre byggjesaker), og dermed vedkjem flest brukargrupper, synest å ha god tilslutning lokalt. Konfliktnivået vert oppfatta som lågt i høve til tidlegare, det er få klagesaker og tilsynelatande nøgde brukargrupper. Isolert sett er forvaltinga av verneforskrifta (handsaming av søknadar) godt teke i vare gjennom dagens modell. Tilstanden er likevel slett ikkje perfekt. Det er eit klårt potensial for betra samhandling mellom forvaltingsorgana, sjølv om denne ofte er rimeleg god. Særleg gjeld dette i einskildsaker på sakshandsamarnivå, både fylkesmenn imellom og mellom tilsynsutvala sine sekretærar og fylkesmennene.

Fylkesmennene vil meine at dagens modell først og fremst er til hinder for eit samla geografisk perspektiv på tvers av fylkesgrenser og ei heilskapleg og aktiv forvalting av verneområda på Hardangervidda. Med unntak av den løpande sakshandsaminga fører dette i dag til ei mangelfull og lite tilfredsstillande oppfølging av verneområda (verneverdiane), redusert oppfølging av forvaltingsplanens handlingsdel (oppfølgjande tiltak) og for dårleg kapasitet til å planlegge og gjennomføre praktiske tiltak. Og — ikkje minst — det avgrensar høvet til å kunne følgje opp resultatata frå det pågåande arbeidet med besøksstrategi, og det mest totale fråveret av informasjonsstrategi og tiltak knytt til dette.

Kva er indikasjonane på at eit forvaltingsregime fungerer? Det enkle svaret er at vi må kunne ivareta og utvikle verneverdiane. Dette kan brytast ned til tre ulike dimensjonar:

1. Utøving av mynde
2. Aktiv forvalting av verneverdiane gjennom skjøtsel, tilrettelegging og ulike konkrete tiltak
3. Informasjon om nasjonalparken til brukarane

### Utøving av mynde

- Ein skal forvente at offentlig forvalting skal vere transparent, føreseieleg og brukarorientert. I det siste meinast at brukarane på ein enkel måte skal kunne få kontakt med og orientere seg om kva for reglar som gjeld. Det er ikkje tvil om at forvaltinga av denne nasjonalparken er uoversiktleg og vanskeleg å skaffe seg innsikt i. Det er sikkert slik at lokale brukarar veit kven dei skal rette søknaden sin til dersom dei t d treng løyve til motorferdsle, men straks det gjeld eit byggjeløyve må det ofte til avklaringar mellom tilsynsutval og fylkesmann for å klargjere kven som skal handsame saka. For andre brukarar enn dei som er lokalkjende står difor forvaltinga fram som komplisert og lite oversiktleg.
- Nasjonalparken er ein del av statleg miljøforvalting som skal etterleve sakshandsamingsreglane i forvaltingslova, offentlegheitslova, arkivlova m m. Med avgrensa sakshandsamingsressurs og vanskeleg innsyn i forvaltinga er fokuset på desse reglane ikkje alltid like godt. Det gjeld alt frå publisering av saksprotokollar til saksførebuing og grunngjeving og innhald i vedtak. Samhandlinga og informasjonsutvekslinga mellom aktørane er heller ikkje alltid like god og skaper utfordringar for oppfølging av vedtak. Det er t d ei kjend sak at løyve til motorferdsle av og til vert formidla munnleg utan den dokumentasjon som er naudsynt for at SNO skal kunne utføre sitt arbeid.

Det vert vist til at manglande ressursar fører til at ein ikkje har tid til å gjere arbeidet så godt som ein kunne ønskje, men det handlar nok òg om at dette arbeidet skjer isolert frå den type kvalitetssikring som skjer i ei ordinær kommunal- eller statleg forvalting.

- Sjølv om undersøkinga vår viser at vi i liten grad har ulik praksis og at dei ulikskapane som finst ofte skuldast faktiske lokale skilnader mellom dei ulike områda i parken, praktiserer vi i liten grad samordning og drøfting av einskildsaker. Eit par timar i året på det årlege forvaltingsmøtet er ikkje tilstrekkeleg i så måte.

- Det er eit positivt faktum at dei som søker om løyve i hovudsak får svar på sine søknadar innan rimeleg tid og at det er få klager. Forvaltninga av Noregs største nasjonalpark må likevel ha større ambisjonar enn dette.
- Eit viktig element i forvaltninga er å overvake tilstanden i høve til verneverdiane. Miljøvedtaksregisteret skal gje eit oversyn over forvaltingsvedtak som gjeld nasjonalparken. Dette registeret har tidvis ikkje vore ajourført. Registeret er også slik laga at det er vanskeleg å få ei god samla oversikt over aktiviteten. T d er det gjeve mange fleirårige løyve til motorferdsle. Ser vi bort frå villrein som vert nøye overvaka og forska på, er det vanskeleg å skaffe oversikt over den samla påverknaden på verneverdiane av byggetiltak, motorferdsle og anna.

### Aktiv forvaltning

Lytene ved at forvaltninga av Hardangervidda er lite proaktiv er gjort nærare greie for i kap. 5. Potensialet for å drive ei meir aktiv forvaltning for å ta vare på og utvikle verneverdiane er stort. Til dette treng ein utan tvil meir ressursar, både tiltaksmidlar og stillingsressursar. Fylkesmannen i Hordaland er nok den av forvaltingsinstansane som har vore mest aktiv på dette feltet, men også dette embetet har vore meir passive enn godt er. Dette handlar mykje om manglande ressursar, men også manglande prioritering frå fylkesmenn og tilsynsutval, og også om at samhandlinga mellom forvaltingsorgana ikkje har vore god nok. Store avstandar og mange aktørar krev langsiktig og koordinert planlegging.

### Informasjonsarbeid / besøksforvaltning

Hardangervidda er den største nasjonalparken i Noreg. Det burde vere ein soleklar ambisjon — både lokalt, regionalt og nasjonalt — at vi kan presentere og forvalte nasjonalparken på ein heilskapleg måte. Slik er det ikkje i dag. Det finst ikkje nokon nettstad som presenterer nasjonalparken på ein heilskapleg måte. Den aukande interessa det er for bruk av norsk natur tilseier at dette er eit stadig aukande behov. Arbeidet med besøksstrategien dokumenterer dette tydeleg. Det vil bli svært vanskeleg å få gjennomført dei tiltak som ligg i strategien dersom vi ikkje får på plass ein ny forvaltingsmodell.

Til dømes presenterer nasjonalparksentrene i Øvre Eidfjord og Skinnarbu nettsidene til norske nasjonalparker, utarbeidde i regi av dei respektive forvaltingsstyra. Ein norsk nasjonalpark er ikkje representert i denne samanhengen. Det er nettopp Hardangervidda, av den enkle grunnen at ein slik nettstad ikkje finst. Besøkande forstår naturleg nok lite av dette, og det er ein situasjon forvaltingsregimet for Hardangervidda ikkje kan vedkjenne seg!

*Ola Hov frå Rollag driv omfattande næringsfiske i Bjornesfjorden, og inntektene frå fisket er særst viktige for han. I 2018 har fylkesmennene på Hardangervidda hatt eit nært samarbeid med Ola for å betre tilhøva for fleire raudlista fugleartar utan at dette verkar negativt inn på inntektene til Ola. Prosjektet vil truleg bli vidareført, og kan bli eit godt døme på korleis kunnskapsbasert miljøvern kan fungere godt saman med kunnskapsbasert næringsutøving.*

*Prosjektet er finansiert ved tiltaksmidlar frå statsbudsjettet. Hardangervidda hadde ei løyving på berre kr 260 000 frå denne budsjettposten i 2018, og godt over halvparten gjekk til dette prosjektet. Det kan — og bør — bli vesentleg betre uttelling frå tiltaksposten på Hardangervidda med åra.*



## 7. Forslag til endring av forvaltinga

Ny forvaltningsmodell er innført i alle nasjonalparkane i Noreg med unntak av Hardangervidda nasjonalpark. Øvre Anarjohka etablerte som den nest siste nasjonalparken nasjonalparkstyre i 2017.

Grunnlaget for den modellen som vart lagt fram for kommunane like før jul i 2009 var eit lokalt ønskje om å få ei desentralisert forvaltning bygd på lokalkunnskap, legitimitet og nærleik til vedtaka.

Hardangervidda har sidan parken vart oppretta i 1981 i stor grad hatt lokal forvaltning, delt mellom først kommunale tilsynsutval, seinare fylkesvise tilsynsutval og fylkesmennene. Tilsynsutvala har ansvaret for saker som gjeld motorferdsel og mindre tilbygg med meir, medan fylkesmennene har ansvaret for saker som gjeld nybygg og større tilbygg med meir. Statistikken viser at Fylkesmannen i Hordaland har mange byggesaker, medan tilsynsutvala har den største saksmengda.

Sjølv om det av og til har vore misnøye med vedtak er det vårt klare inntrykk at vedtak frå tilsynsutval og fylkesmenn har god legitimitet i lokalsamfunna. Hardangervidda Grunneigarsamskipnad har foreslått å flytte ansvaret frå fylkesmennene til fylkesvise styre med grunneigarrepresentasjon og tok i 2015 initiativet til at saka om evaluering av dagens forvaltningsmodell vart teken opp i Ordførarutvalet.

Det pågår i dag eit arbeid for å utvikle kommunane som førstelineteneste for utmarksforvaltning generelt, men også for å få økt lokal medverknad i forvaltning av verneområder.

Det er så langt vi kjenner til ikkje noko lokalt krav frå nokon av vertskommunane om å opprette nasjonalparkstyre for Hardangervidda nasjonalpark eller andre forslag til endring av dagens forvaltningsmodell. I eit møte i november 2015 vart saka om oppstart av evaluering av forvaltningsmodellen gjennomgått frå Fylkesmannen i Hordaland med ordførarane i dei fire kommunane i dette fylket. Det var semje om å gjennomføre ei evaluering av forvaltningsmodellen i tråd med det Ordførarutvalet har bede om.

Evalueringa av arbeidet i tilsynsutvala viser at kommunane er nøgd med dagens forvaltningsmodell. Det er difor viktig å ha god dialog med kommunane om ein skal gjere endring i dagens modell.

Tilsynsutvala poengterer at dei har for små ressursar til å løyse oppgåvene sine, og fylkesmennene får ikkje tilført ekstra ressursar til forvaltinga av Hardangervidda i det heile. Forvaltinga av ein nasjonalpark er likevel langt meir enn å handtere saker etter verneforskrifta, og det er særleg her ressursmangelen vert påtrengjande.

Standard forvaltningsmodell med interkommunale forvaltningsstyre vil ikkje berre vere ein betre forvaltningsmodell enn den verneområda på Hardangervidda har i dag, den utløyser også vesentleg meir økonomiske ressursar frå staten. Det burde resultere i ei betre, meir heilskapleg og fagleg presis forvaltning. Det bør også vere positivt for verdskapinga kring nasjonalparken, der potensialet er til stades, men uvissa om kvar tolegrensene går er sterkt medverkande til at potensialet ikkje vert utløyst.

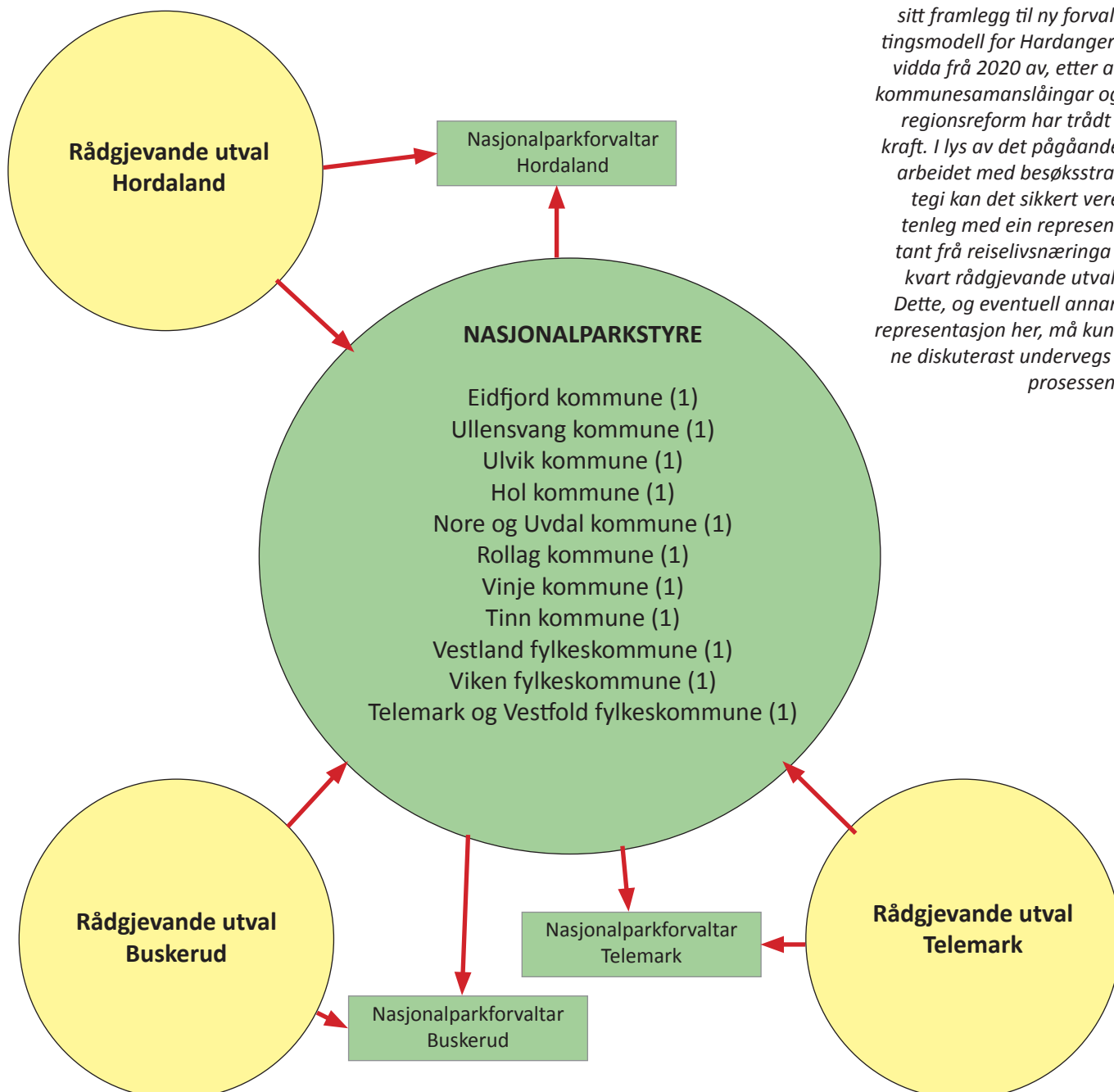
Med bakgrunn i dette vil fylkesmennene i Buskerud, Telemark og Hordaland rå til at standard forvaltningsmodell vert innført også på Hardangervidda, til tross for at dette mellom anna inneberer at fylkesmannsembeta trer til sides i den daglege forvaltinga. Føresetnaden er at dagens forvaltningssystem vert erstatta med eit interkommunalt forvaltningsstyre med eller utan grunneigarrepresentasjon, og minimum 3 nasjonalparkforvaltarstillingar. Nasjonalparkforvaltarane må plasserast ein i kvart fylke, men må samarbeide nært og vere godt kalibrerte. Arbeidsbyrda er også ulik i dei tre fylka, så nasjonalparkforvaltarane må kunne avlaste kvarandre og fordele oppgåver seg imellom. Fylkesmennene ser det som naturleg ågt den eine stillinga vert samlokalisert med Norsk Natursenter Hardanger i Øvre Eidfjord, Hardangervidda nasjonalparksenter på Skinnarbu og anten i Nore og Uvdal eller Hol kommune i Buskerud.

	Dagens ordning	Ny ordning
3 nasjonalparkforvaltarar		3 000 000
Drift nasjonalparstyre		300 000
Drift rådgjevande utval		150 000
Tilsynsutvalet i Hordaland	625 000	
Tilsynsutvalet i Buskerud	450 000	
Tilsynsutvalet i Telemark	375 000	
Totalt	1 500 000	3 450 000

**Tabell 6.** Kostnadane ved dagens forvaltningsordning og ny forvaltningsordning. Fylkesmennene sine kostnader i dag er ikkje innrekna, ettersom dei ikkje har særskilte løyvingar til dette arbeidet. Eit årsverk for ein nasjonalparkforvaltar er sett til kr 1 000 000, som skal inkludere løn, arbeidsgjevaravgift, reiser, kontorleige og alle andre administrative kostnader.

Denne forvaltingsmodellen vil føre til nokre endringar, og dermed også generere nokre utfordringar. Hardangervidda er stor og infrastrukturen krevjande eller stundom fråverande, og det går med mykje reisetid for å kunne ta del i møte og synfarin- gar. Slik vil det vere også i framtida, men Hardangervidda er ikkje den einaste nasjonalparken med denne utfordringa, og dei har funne greitt fungerande løysingar andre stader. Medlemene i dagens tilsynsutval representerer verdfull lokalkunnskap og røynslebasert kunnskap som forvaltingsapparatet må ha god tilgang til, men denne kompetansen må kunne samlast i fylkes- vise rådgjevande utval som nasjonalparkforvaltar og forvaltingsstyre kan trekke vekslar på. Det er sjølvstilt ein føresetnad at ein tilset gode nasjonalparkforvaltarar. Det vert stilt krav til fagkompetanse til slike stillingar, men like viktig er det at dei som skal ha slike funksjonar opptre rettvist og fungerer godt i lokalsamfunna.

Reforma kan ikkje setjast i verk utan at vertskommunane aksepterer og rår til denne endringa. Fylkesmennene i Buskerud, Telemark og Hordaland ber om at alle dei 9 vertskommunane tek standpunkt til dette framlegget, og vi er sjølvstilt disponi- ble for nærare diskusjonar, informasjon for kommunestyret eller liknande i den grad det er lokalt ønskje om det.



**Figur 2.** Fylkesmennene sitt framlegg til ny forvaltingsmodell for Hardangervidda frå 2020 av, etter at kommunesamanslåingar og regionsreform har trådt i kraft. I lys av det pågåande arbeidet med besøksstrategi kan det sikkert vere tenleg med ein representant frå reiselivsnæringa i kvart rådgjevande utval. Dette, og eventuell annan representasjon her, må kunne diskuterast undervegs i prosessen.



# VEDLEGG 1

Samanfatting av svar frå tilsynsutvala

TUiH = Tilsynsutvalet i Hordaland

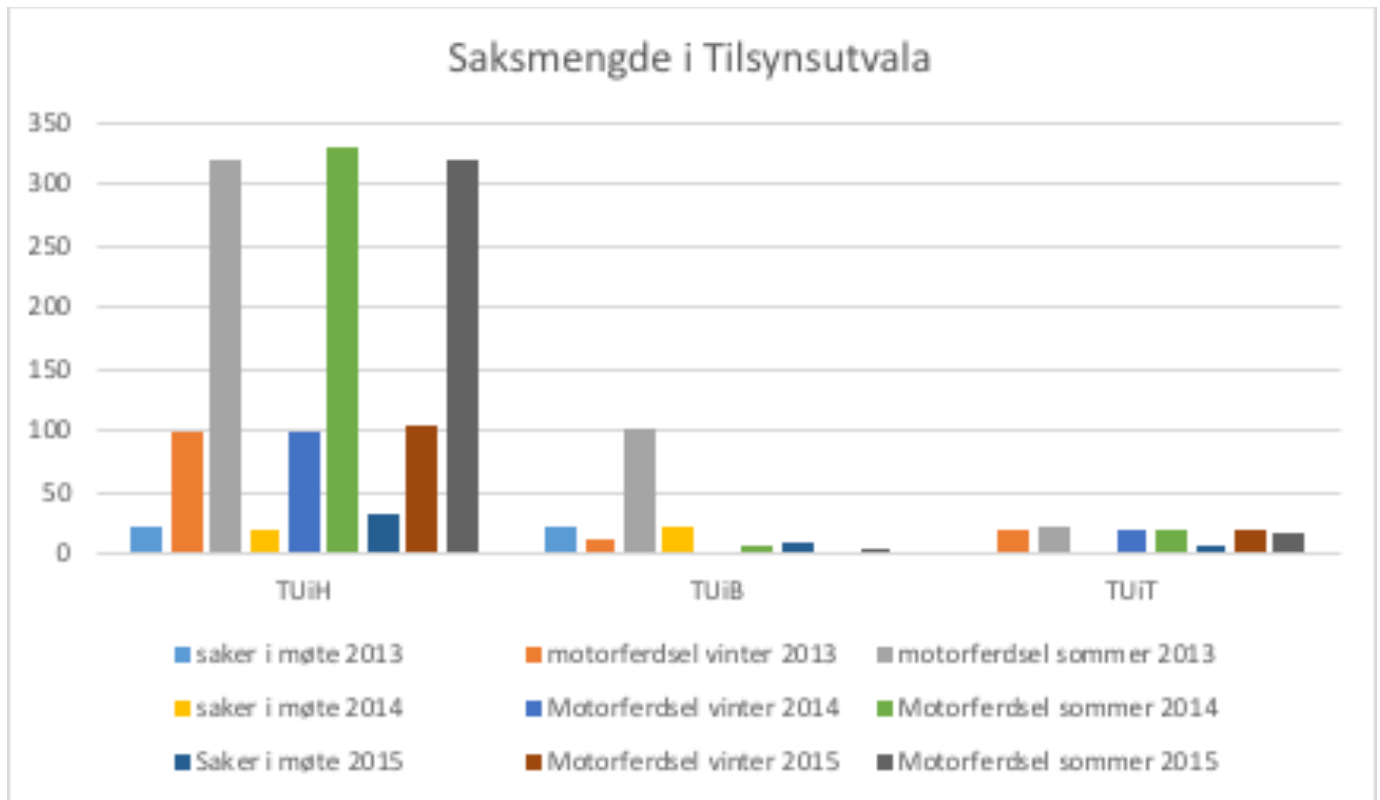
TUiB = Tilsynsutvalet i Buskerud

TUiT = Tilsynsutvalet i Terlemark

## Sakshandsaming

### 1. Kartlegging av saksmengda i åra 2013, 2014 og 2015:

HO	2013	22 saker; 5 ulike byggjesaker, (2 vedtakssaker og 3 tilrådingssaker til Fylkesmannen) 100 enkeltsøknadar om motorferdsel i vintersesongen 320 enkeltsøknadar om motorferdsel barmarksesongen
	2014	19 saker; 9 ulike byggjesaker, (2 vedtakssaker og 7 tilrådingssaker til Fylkesmannen) 100 enkeltsøknadar om motorferdsel i vintersesongen 330 enkeltsøknadar om motorferdsel barmarksesongen - Miljøvedtaksregisteret, både byggjesaker og motorferdselløyver
	2015	33 saker; 13 ulike byggjesaker, (6 vedtakssaker og 7 tilrådingssaker til Fylkesmannen) 103 enkeltsøknadar om motorferdsel i vintersesongen 320 enkeltsøknadar om motorferdsel barmarksesongen - Miljøvedtaksregisteret, både byggjesaker og motorferdselløyver
BU	2013	totalt handsama 131 saker i møter 4 byggesaker (3 høyringar og 1 til handsaming) og 4 andre høyringsuttaler.  12 Søknader om køyring med beltekjøretøy 99 Søknader om køyring med båt, bil eller traktor 3 Søknader om landingsdispensasjon med fly eller helikopter 13 Andre saker: Økonomi, praksis i utvalet, andre høyringar med meir
	2014	totalt handsama 30 saker i møter 4 byggesaker (1 høyring og 3 til handsaming) og 3 andre høyringsuttaler  2 Søknader om køyring med beltekjøretøy 3 Søknader om køyring med båt, bil eller traktor 5 Søknader om landingsdispensasjon med fly eller helikopter 16 Andre saker: Økonomi, praksis i utvalet, andre høyringar med meir
	2015	totalt handsama 17 saker i møter 2 byggesøknader  3 Søknader om køyring med beltekjøretøy 4 Søknader om køyring med båt, bil eller traktor 1 Søknader om landingsdispensasjon med fly eller helikopter 7 Andre saker: Økonomi, praksis i utvalet, andre høyringar med meir
TE	2013	57 saker; 3 byggesaker, 20 saker motorferdsel på snøføre og 21 lufttransportsaker
	2014	53 saker; 1 byggesak, 20 saker motorferdsel på snøføre og 20 lufttransportsaker
	2015	52 saker; 6 byggesaker, 20 saker motorferdsel på snøføre og 18 lufttransportsaker



2. Tal på klager sendt til Miljødirektoratet og utfallet av desse?

TUiH	2013	Ingen klagesaker
	2014	Ingen klagesaker
	2015	1 motorferdselssak påklaga. Miljødirektoratet ga tilsynsutvalet medhald i avslaget.
TUiB	2013	Ingen klagesaker
	2014	Ingen klagesaker
	2015	Ingen klagesaker
TUiT	2013	2 motorferdselssaker påklaga. 1 omgjort av TU 1 opprettheldt av M.dir
	2014	1 motorferdselssak påklaga. Opprettheldt av Miljødirektoratet
	2015	1 motorferdselssak påklaga. Opprettheldt av Miljødirektoratet

3. Vert vedtak fatta i tilsynsutvala lagt inn i Miljøvedtaksregisteret innanfor fristen på tre dagar og er registeret oppdatert for dei tre siste åra?

TUiH	Ja, totalt 1477 saker registrert i miljøvedtaksregisteret frå 1. jan. 2014 til 31. des. 2016
TUiB	Alle vedtak er lagt inn, ikkje alltid mulig å holde 3 dagars fristen. 190 saker er registrert i miljøvedtaksregisteret frå 1. jan. 2014 til 31. des. 2016
TUiT	39 saker er registrert i miljøvedtaksregisteret frå 1. april 2014 til 31. des. 2016

4. Har tilsynsutvalet eige arkiv eller nytter utvalet seg av arkivtenester i vertskommunen?

TUiH	Tilsynsutvalet i Hordaland nyttar seg av Ullensvang herad sitt post/sak/arkivsystem med eigen arkivdel. Tilsynsutvalet sine dokument er såleis ikkje ein del av det kommunale arkivet
TUiB	Nytta tidlegare sakshandsamingsprogrammet Scudder som var utarbeida for verne-områda på Hardangervidda. Dette er ikkje lenger. Dokumenta lagrast på Nore og Uvdal kommune sin server. Det har fleire gonger vært etterlyst ein felles løysing for sakshandsamarsystem på line med dei andre nasjonalparkane, men miljødirektoratet har ikkje vist interesse for dette. Nore og Uvdal kommune brukar ephorte, det kan være aktuelt å nytte dette og til sakshandsaming i Buskerud TU.
TUiT	? (bruker post/sak/arkivsystem til Tinn kommune?)

5. Klargjør skiljelinene mellom tilsynsutvala og fylkesmennene. Sei litt om korleis tilsynsutvalet opplever dette skilje.

TUiH	Tilsynsutvala og fylkesmennene er likestilte forvaltningsledd, nivået under Miljødirektoratet.  Tilsynsutvalet skal fylgja med i utviklinga i sin del av nasjonalparken og gje råd og uttale i saker som vedkjem forvaltninga av denne. DN klargjorde i brev av 07.06.2002 kva punkt i verneforskrifta for Hardangervidda nasjonalpark som tilsynsutvala er forvaltningsstyremakt for. Fylkesmannen har møte- og talerett på tilsynsutvala sine møte.  Tilsynsutvalet i Hordaland opplever at dette skiljet fungerer greitt.
TUiB	TU- ene handsamar saker om motorferdsel i nasjonalparken og enkle byggesaker i nasjonalparken og i verneområda, fylkesmannen handsamar øvrige saker. Sjå vedlegg om delegasjon i forvaltningsplanen.
TUiT	Fylkesmann og tilsynsutval er delegert ansvar for ulike delar av vernereglane, i tillegg har fylkesmennene ein koordinatorrolle for den samla forvaltninga. TU-Telemark ynskjer i utgangspunktet å få delegert alle byggjevedtak. På den andre sida er det utfordringar med konsistent praksis om desse sakene skal forvaltast av 3 ulike tilsynsutval.

6. Korleis opplever tilsynsutvalet fordelinga av forvaltninga mellom tilsynsutvala og fylkesmennene i saksmengde og ansvar?

TUiH	Tilsynsutvalet synest fordelinga av forvaltninga mellom tilsynsutvala og fylkesmennene er heilt ok. Og så lenge det er gjensidig uttalerett i alle saker, kan den lokale interessa koma fram og ivaretakast.
TUiB	Tilsynsutvala har nok større saksmengde enn fylkesmennene, men fylkesmennene har fleire saker som krev ein større saksutgreiing. Tilsynsutvala får desse sakene til høyring.
TUiT	Vert samarbeida godt med Fylkesmannen. Fordeling av saker og ansvar bygger på lang tids praksis og fungerer stort sett problemfritt. Om det er kostnadseffektivt å dela arbeidet mellom fylkesmenn og tilsynsutval er tvilsamt. Det lokale forvaltningsorganet sparar ikkje mykje arbeidstid på at fylkesmannen handsamar ein del saker. TU kunne ynskje at Fylkesmannen hadde ein sakshandsamar med fast ansvar for arbeidet med nasjonalparken.

7. Er rolleforståelsen klar om kven som gjer kva?

TUiH	Tilsynsutvalet og Fylkesmannen i Hordaland har ein god dialog, og rollefordelinga oss imellom fungerer greitt.
TUiB	I Buskerud har rollefordelinga vært klar. Der verneforskrifta har vært uklar, har vi hatt dialog og avklart rollene.
TUiT	Rollefordelinga er som regel klar og når det er tvil, kommuniserer vi godt om å avklare kven som skal gjer kva.

8. Korleis vert saker som gjeld fleire fylke handtert? Vert det fatta eit felles vedtak av eit tilsynsutval eller eit vedtak i kvart?

TUiH	Intensjonen til tilsynsutvala er at i saker som gjeld fleire fylke skal det fylket som har tiltaket/endemålet for tiltaket i sitt fylke henta inn uttale/vedtak frå dei andre berørte tilsynsutvala, og så fatta eit felles vedtak ut til tiltakshavar/søkjjar. Erfaring viser at dette ikkje særleg ofte fungerer. Fordi det er lokale politikarar som er medlemmer i utvala, og dei har ulike særinteresser for sin del av nasjonalparken/verneområdet vert det som oftast skrivne egne vedtak i kvart av dei berørte tilsynsutvala som gjeld særskilt for eige verneområde.
TUiB	I dei fleste sakene er ikkje dette noko problem, da motorferdsla er ulik i dei tre fylka. I dei få sakene som gjeld alle dei tre fylka, vedtok tilsynsutvala på et møte på Haukeli 6. okt. 2014 at det fyrste utvalet som handsama saka, skulle sende kopi av sakshandsaminga til dei to andre. Dette har nok ikkje alltid vært gjennomført.
TUiT	Saker som gjeld fleire fylker vert handtert somme gonger med eitt vedtak og i andre høve vedtak i kvart av fylka. Dei fleste tiltaka som går over feire fylke er godt avklara over mange år og difor har måten sakshandsaminga er organisert på mindre å seia.

9. Er det samhandling på tvers av fylkesgrensene mellom sakshandsamarar i kvardagen?

TUiH	Det er til ei viss grad samhandling mellom sakshandsamarane i dei ulike fylka. Denne kontakten har opp gjennom åra variert mykje. Pr. i dag vil eg ikkje sei at det er særleg mykje kontakt.
TUiB	Når det er trong, kontaktar vi sekretærene - men det er ikkje ofte det er trong for dette.
TUiT	Sakshandsamarane har jamleg kontakt og i nokon grad er det rutinar for gjensidig informasjon.

10. Opplever de at det er ulik praksis mellom fylka? I så tilfelle, kva består ulikheten i?

TUiH	Det er heilt klart ulik praktisering av regelverket i dei ulike fylka. Dette er til ei viss grad naturleg då geografien og tilkomsten til verneområda er ulik.  På austvidda er det større private eigedomar mot vestvidda som har mykje statsallmenning. I vest er det og mange fleire hytter/buer.  Me opplever vel at ulikheiten i tillegg går i at Tilsynsutvalet i Telemark har ein strengare praksis når det gjeld bruk av helikopter.
TUiB	På forvaltningsmøta for verneområda på Hardangervidda kjem det nesten kvart år klager på at det er ulik praksis. Verneforskrift og forvaltningsplan gjev rom for utvala til å nytte skjønn, difor kan det i nokon saker bli ulike vedtak.  Ein av årsakene er nok at utvala nesten ikkje har fellesmøter, grunna den dårlege økonomien. Eg trur heller ikkje det må være noko mål at alle vedtak skal være like i tilsynsutvala på Hardangervidda.
TUiT	Det er nokon ulikhetar i praksis mellom fylka. Ikkje minst for motorferdsel. I stor grad er årsaka at naturtilhøva er ulike, men det er og litt ulik vurdering i somme saker. Forskjellen mellom tilsynsutvala er ikkje større enn mellom kommunar i same fylke. Informasjonen til brukarar og flyselskap om nyansane i forvaltningspraksis er for dårleg. Ved å betra denne kan utfordringane med 3 tilsynsutval langt på veg kompensertast.

11. Er det konkrete tiltak som kan forenkla forvaltninga innanfor dagens modell?

TUiH	Sekretæren i tilsynsutvalet ynskjer at Miljøvedtaksregisteret vert utvida slik at ein og kan behandle søknadane her og får ut statistikk direkte her. Dette fører til berre ei registrering av ein motorferdsels-søknad mot to registreringar i dag. Dette vil spare oss for mykje tid når me årleg behandlar om lag 450 motorferdselssøknadar. I tillegg er det pr i dag ikkje system som ein kan få ut statistikkar over omfanget av motorferdselen. Då må me i så fall registrere søknad/ løyve ein tredje gong for å få dette fram.
TUiB	Det er økonomien som sett avgrensingar for handlingsrommet til TU innanfor dagens modell.
TUiT	TU-Telemark ynskjer i utgangspunktet å få delegert alle byggevedtak.

12. Er det ønske innanfor tilsynsutvalet at forvaltningsordninga vert endra i retning av eit felles nasjonalparkstyre med tilhøyrande nasjonalparkforvaltarar?

TUih	Tilsynsutvalet i Hordaland har fronta at me ikkje ynskjer endring i forvaltningsordninga for Hardangervidda nasjonalpark til eitt felles nasjonalparkstyre med tilhøyrande nasjonalparkforvaltarar. Etter vårt syn vil det svekka lokal råderett over vidda. Lokal kunnskap er heilt avgjerande for å få til ein god og kunnskapsbasert forvaltning. Dette meiner me er godt løyst med dei fylkesvise tilsynsutvala som har representantar frå kvar enkelt kommune.
TUib	Hardangervidda er Noregs største nasjonalpark og har etter TU si meining hatt ein godt fungerande forvaltning dei siste tiåra. Buskerud Tilsynsutvalg ynskjer i hovudsak å vidareføre dagens modell, med fylkesvise tilsynsutval og ein sekretær lokalisert i kvart fylke. For å tilfredsstille samordningstrongen i forvaltninga er ein avhengig av større overføringar, dette er og viktig for å kunne gjennomføre oppgåvene TU har.
TUit	?

13. Er det etablert gode samarbeidsrelasjonar mellom tilsynsutvala, med fylkesmannen og med Statens naturoppsyn og Fjelloppsynet?

TUih	Ja, tilsynsutvalet sin sekretær har godt samarbeid både med fylkesmannen og Statens naturoppsyn.
TUib	Statens naturoppsyn har 2 tilsette på Numedal utmarkssenter (utms) på Rødberg og sekretæren i fjellstyret som og deltar i fjelloppsynet, har kontor 100 m frå utms. Det er svært godt samarbeid. Ved behov er det godt samarbeid og med fylkesmannen i Buskerud, men og med fylkesmannen i Hordaland som koordinerer mykje av forvaltninga av verneområda på Hardangervidda. Sekretærene for Hardangervidda villreinutval og Hardangervidda villreinnemnd har og kontor på Numedal utmarkssenter og samarbeidet med dei er og godt. Som nemnd i pkt. 9 er det god kontakt mellom sekretærene i tilsynsutvala når det er trong for det.
TUit	Samarbeidet med SNO er viktig. Dei utfører oppdrag på bestilling av TU, t.d. oppfylging av våre vedtak. Tilsynsutvalet har ikkje ressursar til å vera ute i felt i særleg grad. Difor er vi avhengig av SNO for informasjon for å få kunnskap om faktiske forhold. Hardangervidda fjelloppsyn har ingen funksjonar som vedkjem TU i vesentleg grad.

14. Korleis er tilhøvet mellom tilsynsutvala og nasjonalparksentra og villreinsenteret?

TUih	Sekretæren i tilsynsutvalet kontaktar villreinsenteret dersom det er behov for informasjon. Det er elles ingen jevnleg kontakt.
TUib	I Buskerud TU har vi svært liten/ingen kontakt med nasjonalparksentra og villreinsenteret. Nokon forvaltningsmøter som arrangerast av fylkesmennene leggjast til Skinnarbu. Vi får og svært liten informasjon frå Miljødirektoratet.  Tilsynsutvala på Hardangervidda får ikkje informasjonen som vert sendt ut til dei andre verneområdestyra/nasjonalparkforvaltarane. For å få oppgitt beløpet TU-ene blir tildelt frå Miljødirektoratet kvart år, må ein purre fleire gonger. Tildelinga får vi fyrst etter summarferien.  Årsrapport frå Buskerud TU sendes årleg til Miljødirektoratet, fylkesmennene, SNO, fjelloppsynet, dei to andre TU-ene med fleire.
TUit	Norsk Villreinsenter Sør og Nasjonalparksenteret på Skinnarbu er naturlege samarbeidspartnarar for tilsynsutvalet. Vi held og stort sett alle våre møter i deira lokale og for sekretæren er dette ein naturleg del av eit fagmiljø. Hadde økonomien tillate det kunne det vore formålstenleg at sekretæren hadde hatt kontor der ein dag i veka, og samarbeida om heimesider og profilering av vernet på andre måtar

15. Er møta i tilsynsutvalet opne?

TUih	Ja
TUib	Ja, alle møta er opne, men nokon saker som omfattar funksjonshemma er lukka. Dette framgår av sakslista som leggjast ut på Nore og Uvdal kommune sin heimeside. Også referat frå møta leggjast ut på denne sida. I tillegg ligg informasjon frå Buskerud TU på heimesida til Øvre Numedal fjellstyre.
TUit	Ja, men det er skjeldan det er tilhøyrar til stades. Inviterer grunneigarar/brukarar til samrådsmøter eit par gonger i året.

## Økonomi

16. Korleis er økonomien i dei ulike tilsynsutvala?

TUiH	562.500 kroner i 2015
TUiB	375.000 kroner i 2015. (For 2016 har vi fått tilsegn frå Miljødirektoratet om kr 405 000, budsjettet var på kr 520 000,-)
TUiT	312.500 kroner i 2015

17. Bidreg vertskommunen med kontorlokale og liknande?

TUiH	Tilsynsutvalet i Hordaland leiger kontorlokale på heradshuset til Ullensvang herad.
TUiB	Vertskommunen Nore og Uvdal held kontor og nødvendig utstyr og materiell til sekretariatet. Buskerud TU betaler årlig 50 000 kroner for dette.
TUiT	Tinn kommune bidreg med kontorlokale, arkivtenester, IT-tenester, rekneskap, utbetaling av godtgjering til medlemene osv.

18. Vert det tilført midlar frå vertskommunane; Tinn, Nore og Uvdal og Ullensvang? Bidreg dei andre aktuelle kommunane i fylket med midlar til tilsynsutvalet?

TUiH	Det vert ikkje tilført midlar frå verken vertskommune eller andre kommunar i fylket.
TUiB	Nore og Uvdal kommune dekte underskotet i 2013 og 2014, ca. 15 000 kroner kvart år. De to andre kommunane Hol og Rollag blei ikkje kontakta for å dekke underskota.
TUiT	I Telemark er det berre Tinn kommune som har økonomisk ansvar for forvaltninga av verneområda på Hardangervidda.

19. Kor mykje utgjer bidrag frå kommunane til kontorlokale, merkantile ressursar og direkte tilskot i kroner kvart år?

TUiH	Det vert betalt for husleige, kopieringskostandar, porto etc. Tilsynsutvalet mottok ikkje kommunale midlar eller tilskot.
TUiB	Se pkt. 17.
TUiT	Har ikkje eksplisitte utrekningar på kor mykje Tinn kommune reelt subsidierar.

20. I kva grad påverkar økonomien drifta av tilsynsutvala?

TUiH	Tilsynsutvalet i Hordaland si drift er ikkje negativt påverka av økonomien.
TUiB	Dei tildelte midlane dei siste åra dekte bare sekretærfunksjonen (ca. kr 300 000,-) og den faste godtgjeringa til Nore og Uvdal kommune for kontor med meir (kr 50 000,-) pluss kr 25 000,- til utvalsmøter.
TUiT	Drifta av tilsynsutvalet er sterkt prega av at ein prøvar å tilpasse aktiviteten til det som det er økonomi til.

21. Kva vert nedprioritert innanfor dagens budsjetttramme og kva er konsekvensane for nasjonalparken?

TUiH	Arbeidsmengda til tilsynsutvalet varierer i løpet av året, med toppar rundt juni og desember når motorferdselsløyva skal handsamast. Då vert kanskje andre oppgåver forskjøvne fram i tid, men tekne etter kvart. Det er stillingsstørrelsen som er i knappaste laget.
TUiB	Fellessamlingar for forvaltninga på Hardangervidda, synfaringar og anna var det ikkje midlar til. Buskerud TU har dei siste åra redusert aktivitet betraktelig for å unngå underskot, tal utvalsmøter er redusert og fleire saker er handsama pr. e-post. Stillingsstørrelsen til sekretæren er for liten og det fører til at sakshandsaminga må gjørast enklast mogleg for å kunne handsame søknadane innan rimeleg tid.
TUiT	Ein kuttar alle oppgåver som ikkje er pålagte og konsentrerer arbeid med å handsama søknader som kjem inn. Synfaringar i felt er ein aktivitet som er redusert til eit minimum – noko som svekkjer grunnlaget for å gjera gode vedtak

22. Kva rolle har tilsynsutvala inn mot tiltaksmidlane? Foreslår tilsynsutvala konkrete prosjekt i bestillingsdialogen?

TUiH	Tilsynsutvalet er i dialog med fylkesmannen om prioritering av tiltak/prosjekt ein ynskjer tiltaksmidlar til gjennom bestillingsdialogen. Tilsynsutvalet har og mogelegheit til å koma med ynskje etter eige initiativ.
TUiB	Tilsynsutvala har hatt svært liten nytte av tiltaksmidlane. TU – ene handsamar motorferdselssøknader og enkle byggesaker. Det har vært liten vilje til å gi tiltaksmidlar til traktorsleper på det årlige bestillingsmøtet (bestillingsdialogen). I 2013 blei det tildelt kr 24 000 for å fjerne skadde plastrenner og steinsatte stikkrenner på traktorslepa frå Solheimstulen mot Lågaros. I 2014 og 2015 blei ikkje søknadane om vedlikehaldsmidlar til same slepe prioritert høgt nok til å gi tilskot. Nesten alle tiltaksmidlane går til tiltak som fylkesmennene er forvaltningsorgan for. Av denne grunn foreslås det få prosjekt til bestillingsmøtet frå TU-ene.
TUiT	Vi deltek til ein viss grad i dette arbeidet, men når tilsynsutvalet ikkje har ressursar til arbeid retta ut mot brukarar og publikum vert grunnlaget for å bruka tiltaksmidlar lite. Skal ein utforma og gjennomføra prosjekt krev dette personell som har dette som ei av arbeidsoppgåvene og som har tid å bruke,

23. Bruker tilsynsutvala ressursar på andre saker som ikkje gjeld vedtak etter verneforskrifta? Som plansaker eller andre kommunale saker eller saker frå fjellstyra? I så tilfelle, kor mykje dreier det seg om?

TUiH	Tilsynsutvalet brukar ikkje ressursar direkte på saker som ikkje gjeld vedtak etter verneforskrifta.
------	--

TUiB	Buskerud TU bruker liten tid på saker som ikkje gjeld vedtak etter verneforskrifta.
TUiT	Tilsynsutvala er relativt kostbare utval å drifte, slik at midlane som er att til å dekke sekretærutgifter svarar til ein stillingsbrøk på mindre enn 20%. Det er nokså openbart at med så små ressursar er det avgrensa kva arbeid som kan utførast. Tilsynsutvalet i Telemark brukar lite ressursar på arbeid som ikkje gjeld forvaltninga av verneområda.



## Vedlegg 2. Andre forslag til ny forvaltingsmodell

Det var i 2015 at fylkesmennene kring Hardangervidda tok opp att initiativet for å innføre den ordinære forvaltingsmodellen også på Hardangervidda. Prosessen har heile tida vore open, også i den forstand at det har vore høve til å fremje alternative løysingar sjølv om sentrale miljøvernstyresmakter ikkje har opna for dette.

Hardangervidda villreinutval har teke denne utfordringa, og fremja i 2015 tre ulike alternative modellar:

- (1) **Forvaltingsstyre utan grunneigar-/fjellstyrerepresentasjon.** Modellen føreset 3 fylkesvise forvaltingsstyre og eitt sentralstyre. Dei fylkesvise forvaltingsstyra organiserast med 4 representantar kvar. To av representantane frå kvart fylke utgjer eit sentralstyre som handsamar saker av prinsipiell karakter, overordna retningsliner, saker som vedkjem meir enn eitt fylke og syter for heilskapleg og lik handsaming i alle tre fylka. Lokale saker som berre er aktuelle for eitt fylke ligg til ansvaret for dei fire representantane frå dette fylket, og sakshandsamast av områdeforvaltar. Dei politiske representantane med personlege varamedlemer vert direkte valt av kommunestyret i dei respektive kommunane. I tillegg skal det vere 3 fulltids tilsette nasjonalparkforvaltarar, der fylkeskommunen skal ha det formelle arbeidsgjevaransvaret. Dette er grunngeve ved at ein meiner at fylkeskommunen har betre plan- og prosessfagleg kompetanse enn fylkesmannen.
- (2) **Forvaltingsstyre med grunneigar-/fjellstyrerepresentasjon.** Framlegget er identisk med (1), men med tillegg av 3 fylkesvise representantar frå fjellstyra (FH) og grunneigarsamskipnaden (HG). 2 av desse representantane skal også ha plass i sentralstyret. Denne modellen er framstilt i eigen figur.
- (3) **Forvaltingsstyre + villreinnemnd.** Same organisering som (1) og (2), men utvida funksjon og verkeområde ved at sentralstyret også tek over villreinnemnda sin oppgåver for Hardangervidda villreinområde. Ved denne modellen vil sentralstyret bli høyringspart i saker som vedkjem villrein både i områda innanfor og utanfor verneområda.

Ved alternativ (2) vil i alt 15 personar bli involvert i nasjonalparkstyret, med overvekt i representasjonen aust på vidda. Dette kan gjerne sjåast å stå noko i motstrid til interessene på vestre delar av vidda, ettersom oppunder halvparten av arealet i verneområda ligg i Hordaland og også saksmengda er klart størst der.

Modellen er ikkje så ulik den ordinære forvaltingsmodellen elles i norske nasjonalparker. Skilnaden er at 3 av kommunane har utvida representasjon på bekosting av fylkeskommunane, og at arbeidsutvalet her vert nemnt sentralstyre. Ein annan skilnad er at fylkeskommunane, og ikkje fylkesmennene, skal ha arbeidsgjevaransvaret for nasjonalparkforvaltarane.

*Hardangervidda villreinutval sitt framlegg til ny forvaltingsmodell frå 2015. Framlegget presenterer 3 ulike variantar av denne strukturen, sjå hovudteksten ved sidan av.*

Den mest vesentlege prinsipielle skilnaden er likevel at storparten av sakene etter villreinutvalets modell vil bli handterte og avgjort i eitt av dei fylkesvise forvaltingsstyra. Dette er langt på veg slik det er i dag, der tilsynsutvala har denne funksjonen. Om verneforskrifta vert praktisert på noko ulikt vis på ulike delar av vidda, slik det stundom vert hevda frå grunneigarhald, så vil denne ulike praksisen lettare kunne vedvare ved ein slik modell.

Modellen gir heller ikkje høve til direktoratet å godkjenne samansetjinga av styret. Det er svært sjeldan at departementet overprøver kommunane sine val av representantar i slike høve, anna enn for å oppfylle gjeldande krav om kjønnsrepresentasjon o.l. Utan godkjenning frå departementet kan eit forvaltingsstyre ikkje reknast som eit statleg utval, og det er ein føresetnad i den ordinære modellen at lokalt utpeika personar representerer den statlege forvaltninga av nasjonalparkane.

